

issa est. Diaconus Græce, minister Latine dicitur. A lus antea exire debet de ecclesia quam nuntiatum sit de ministro, et omnes respondeant: *Deo gratias.*

APPENDIX IX.

SENTENTIARUM LIBER QUARTUS.

CAP. I. De rectoribus, qualiter conversationem habeant. — 1. Rector semper cogitatione sit mundus,atenus nulla hunc immunditia polluat, qui hoc ascepit officium, ut in alienis quoque cordibus pollutionis maculas tergat. Necessè est ut esse munda videat manus quæ diluere sordes aliorum curat, ne cetera quoque deterius inquinet, si sordida insequens tum tenet. Hinc namque per prophetam dicitur: *undamini, qui fertis vasa Domini (Isai. LI, 11).* Domini etenim vasa ferunt, qui proximorum animas laterua sacraria perducendas in suæ conversationis fide suscipiunt. Apud semetipsos quantum deant mundari concipiant, qui **232** ad aternitatis implum vasa viventia in sinu propriæ sponsonis intant. Hinc divina voce præcipitur ut in Aaron rectoris rationale iudicii vitis ligantibus imprimatur (*Exod. xxviii, 40*); quatenus sacerdotale cor ne itaque cogitationes fluxæ possideant, sed ratio la constringat (*Greg. Reg. past. p. II, c. 2; Taio, c. II Sent. c. 55*).

2. Nec indiscretum quid vel inutile cogitet, qui, exemplum aliis constitutus, ex gravitate vitæ mper debet ostendere quantum in prectore ratione portet. In iudicii rationale, quod in Aaron petre ponitur, præcipitur ut duo decim patriarum charumina describantur. Ascriptos etenim patres semper in pectore ferre est antiquorum vitam sine inrmissione cogitare. Tunc sacerdos irreprehensibiliter graditur, cum exempla patrum præcedentium desinenter intuetur, cum sanctorum vestigia sine assatione considerat, et cogitationes illicitas deprimit, ne extra ordinis limitem operis pedem tendat. debet rector subtili semper examine bona malaque scernere, et quæ, vel quibus, quando, vel qualiter ingruant, studiosè cogitare, nihilque proprium exercere, sed sua commoda propinquorum deputare.

3. Sit rector operatione præcipuus, ut vitæ viam bditis bene vivendo demonstret, et grex, qui pastorem vocem moresque sequitur, per exempla melius am per verba gradiatur. Per divinam legem præcipitur: Sacerdos in sacrificium arum dextrum accipiat, et separatim (*Exod. xxix, 22*), ut non solum ejus operatio utilis, sed etiam singularis; nec in malis tantummodo quæ recta sunt faciat, sed he quoque operantes subditos, sicut honore ordinis perat, ita etiam morum virtute transcendat. Sacerdos in esu pectusculum cum armo tribuitur, ut quod sacrificio præcipitur sumere, hoc de semetipso etori discat immolare. Et non solum peccatori quæ cta sunt cogitet, sed spectatores suos ad sublimia o operis invitet (*Greg. Reg. past. p. II, c. 5*).

4. Nulla præsentis vitæ rector appetat, nulla pernescat, blandimenta mundi respectu intimo terrore despiciat. Terrores autem considerato internæ ledidinis blandimento conennat. Sit rector singulari compassione proximus, præ cunctis contemplatione suspensus, ut et per pietatis viscera in se infirmitatem ceterorum transferat, ut per speculationis titudinem semetipsum quoque invisibilia appetendo ascendat, ne aut alta petens proximorum infirma infirma despiciat, aut infirma proximorum conuens appetere alta relinquat. Pastores non solum rsum sanctum caput Ecclesiæ videlicet Dominum ntemplando appetunt, sed deorum quoque ad embra illius miserando descendunt (*Ibid., c. 5*).

5. Hinc Moyses crebro tabernaculum intrat, et it, et qui intus in contemplationem rapitur, foris firmantium negotiis urgetur. Intus Dei arcana con-

siderat, foris onera carnalium portat. Ipsa scilicet Veritas per susceptionem nobis nostræ humanitatis ostensa, in monte orationis inhæret, miracula in urbilibus exercet (*Luc. vi, 12*), imitationis videlicet viam bonis rectoribus sternens, ut si etiam summa contemplando appetunt, necessitatibus tamen infirmantium compatiendo misceantur. Qui re imine pastorali sunt aliis prælati, tales se exhibent, quibus subjecti occulta sua proderent **233** non ebescant; ut cum tentationum fluctus parvuli tolerant, ad pastoris mentem quasi ad matris sinum recurrant. Et hoc quod se inquinari pulsantis culpæ sordibus prævident, exhortationis ejus solatio ac lacrymis orationis lavent.

6. Sit rector interiorum curam in exteriorum occupatione non minuens, exteriorum providentiam in interiorum sollicitudine non relinquens, ne aut exterioribus deditis ab inimicis corruat, aut, solis interioribus occupatus, quæ foris debet proximis non impendat. Sacerdotibus per legem præcipitur ut ton dentes tandant capita sua (*Ezech. XLIV, 20*), ut videlicet curæ temporahs sollicitudines, et quantum necesse est provideant, et tamen recidantur citius, ne immoderatus excrescant; dum igitur et per administratam exteriorum providentiam corporum vita protegitur, et rursus per moderatam cordis intentionem non impeditur, capilli in capite sacerdotis et servantur, ut aurem cooperiant, et reserantur, ne oculos claudant (*Greg. Reg. past. p. II, c. 7. 8*).

7. Necessè est ut rector solerter invigilet, ne hunc cupido placendi hominibus patset, ne cum studiosè interiora penetrat, cum provide exteriora subministrat, se magis a subditis diligere quam veritatem quærat, ne cum, bonis actibus fultus, a mundo videtur alienus, hunc Auctoris reddat extraneum amor suus. Hostis Redemptoris est, qui per recta opera quæ facit ejus vice ab Ecclesia amari concupiscit, quia adulterinæ cogitationis reus est, si placere puer sponsæ oculis appetat, per quem sponsus dona transmittit. Necessarium valde rectoribus est ut cura regimini tanta moderatim arte temperetur, quatenus subditorum mens, cum quædam recta sentire potuerit, sic in vocis libertatem prodeat, ut tamen libertas in superbiam non erumpat; ne dum fortasse immoderatus lingue eis libertas conceditur, vitæ ab his humilitas amittatur.

8. Oportet igitur ut rectores boni sic placere hominibus appetant, ut suæ astimationis dulcedine proximos in affectum veritatis trahant, non ut se amari desiderent, sed ut dilectionem suam, quasi quandam viam faciant, per quam corda audientium ad aurem Conditoris introducant. Difficile quippe est ut quamlibet recta denuntians prædicator, qui non diligitur, libenter audiat. Omne hoc quod præmissimus rite a rectore agitur, si supernæ formidinis et dilectionis spiritu afflatus studiosè quotidie sacri eloquii præcepta meditetur, ut in eo vim sollicitudinis, et erga cœlestem vitam provide circumspectionis, quam humanæ conversationis usu indesinenter destruit, divinæ admonitionis verbo restantur; et qui ad vetustatem per societatem sæcularium ducitur, ad amorem semper spiritualis patriæ compunctionis aspiratione renovetur (*Ibid., c. 11*).

9. Quia igitur qualis esse debeat pastor superius ostendimus, nunc qualiter doceat demonstravimus. Non una, eademque cunctis exhortatio congruit, quia nec cunctos par morum qualitas astringit. Sæpe namque aliis officium quæ aliis prosunt, quia et plerum-

quæ herbe quæ hæc animalia nutriunt, alia occidunt, et lenis sibilus equos mitigat, entulos instigat; et medicamentum quod hunc morbum imminuit, alteri vires jungit; **234** et panis, qui vitam fortiam roborat, parvulorum necat. Apte tintinnabula vestimentis pontificis describuntur inserta. Vestimenta etenim sacerdotis quid aliud quam recta opera debemus accipere, propheta attestante, qui ait: *Sacerdotes tui induantur iustitia* (Psal. cxxxi, 9)? Vestimentis itaque illius tintinnabula inhærent, ut vite viam cum linguæ sonitu ipsa quoque opera sacerdotis elevant (Greg. prol. ii part. Reg. past; Taio, lib. ii, c. 55).

10. Nos quia infirmi homines sumus, cum de Deo hominibus loquimur, debemus primum meminisse quid sumus, ut ex propria infirmitate pensemus quod docendi ordine infirmis fratribus consulamus. Consideremus igitur quia aut tales sumus quales nonnullos corrigimus, aut tales aliquando fuimus, et si jam divina gratia operante non sumus, ut tanto eos temperantius corde humili corrigamus, quanto nosmetipsos verius in his quos emendamus agnoscimus. Scriptum est: *Filiæ tibi sunt? Serva corpus illarum, et non ostendas hilarem faciem tuam ad illas* (Eccli. vii, 26). Infirmitas quippe animæ, atque ad appetitum mundi deditæ, aliquando melius ex severitate servantur, ut obfirmata facies, id est, per severitatis custodiam ab omni spe frivole remissionis obducta inconstantem animum terreat, atque a delectatione vitiatorum districtius eorum rigore constringat (Greg. Moral. l. xxii, c. 15, n. 25; Taio, l. ii c. 36; Greg. i, Ezech. hom. 12, n. 51).

11. Quod cum a doctore agitur, semper necesse est ut dulcedo et humilitas in corde teneatur, quatenus et multum amet, et nunquam contra eum per elationem superbiat; cui tamen amorem suum et humilitatem pro utilitate ejus prode recusat. Cum per zelum animus movetur rectoris, curandum summopere est ne hæc eadem quæ instrumento virtutis assumitur, menti iri dominetur, ne quasi domina præcedat, sed velut ancilla ad obsequium parata a rationis tergo nunquam recedat. Tunc enim contra vitia erigitur, cum subdita rationi famulatur. Qui zelo rectitudinis movetur, sic culpas delinquentium corrigat, ut ante ipse qui corrigit per patientiam crescat; ut fervorem transcendendo diducet, ne intemperantius excitatus ipso zelo rectitudinis longe a rectitudine oberret (Greg. Moral. v, 45, n. 82).

12. Sunt plerique pastores qui, dum metiri se nesciunt quæ non didicerunt docere concupiscunt; qui pondus magisterii tanto levius aestimant, quanto vim magnitudinis illius ignorant, ut quia indocti ac precipites doctrinæ artem tenere appetunt, a præcipationis suæ ausibus in ipsa locutionis janua repellantur. Nulla ars doceri præsumitur, nisi intentâ prius meditatione discatur. Ab imperitiis ergo pastorale magisterium qua temeritate suscipitur, quando ars est aritum regimen animarum? Sunt nonnulli qui intra sanctam ecclesiam per speciem regiminis gloriam affectant honoris, videri doctores appetunt, transcendere alios concupiscunt, atque, attestante Veritate, primos in cœnis recubitus, primas in conventibus cathedras quærent (Math. xxiii, 6, 7); qui suspectum curæ pastoralis officium ministrare digne tanto magis nequeunt, quanto ad humilitatis magisterium ex sola elatione pervenerunt. Ipsa quippe in magisterio lingua confunditur, quando aliud dicitur, et aliud docetur (Greg. Reg. past. p. i, in exord.; Taio, A ii, c. 37; *ibid.*, c. 4).

13. Sub magno moderamine pastores Ecclesiæ vel solvere studeant, **235** vel ligare. Sed utrum juste an injuste obliget pastor, pastoris tamen sententia gregi timenda est ne is qui subest, et cum injuste forsitan ligatur, obligationis suæ sententiam ex alia culpa mereatur. Prædicatores sancti, qui districtum Dei iudicium metuunt, animarum iudices fiunt, et alios damnant, vel liberant, qui semetipsos damnari metuebant. Horum profecto nunc in Ecclesia epi-

A scopi locum tenent; solvendi ac ligandi auctositate suscipiunt, qui gradum regiminis sortiuntur. Grandis honor pontificalis, sed grande pondus istius est honoris. Durum quippe est ut qui nescit tenere moderamina vite suæ iudex vitæ fiat alienæ. Plerumque contingit ut ipse iudicii locum teneat, cui ad locum vita minime concordat. Et sæpe agit ut vel damnet immeritis, vel alios ipse ligatus solvat (Taio. l. ii, c. 58, circa fin.; Greg., in Evang. hom. 26, n. 4, 5).

14. Sæpe in solvendis ac ligandis subditis suæ voluntatis (At., voluptatis) motus, non autem eausum merita, sequitur; unde fit ut ipse et ligandi et solvendi potestate se privet, qui hanc pro suis voluptatibus, et non pro subjectorum meritis exerceat. Sæpe fit ut erga quemlibet proximum odio vel gratia moveatur pastor. Judicare autem digne de subditis nequeunt, qui in subditorum causis sua vel odia vel gratiam sequuntur; unde recte per prophetam: *Mortificabant animas, quæ non moriuntur, et vivificabant animas, quæ non vivunt* (Ezech. xiii, 19). Viventem quippe mortificat, qui iustum damnat; et non victurum vivificare nititur, qui reum supplicio absolvere conatur.

15. Nonnulli episcoporum donum accepti Spiritus in usum solent negotiationis exercere, et miraculorum signa ad avaritiæ obsequium declinare. Hinc est enim quod Simon per impositionem manus edita miracula conpensens, percipere donum Spiritus pecunia voluit (Act. viii, 18); scilicet ut deterius venderet quod male comparasset. Redemptor noster flagello de resticulis factus, de templo turbas ejecit, cathedras vendentium columbas evertit (Joan. ii, 15). Columbas quippe vendere est impositionem manus, qua sanctus Spiritus accipitur, non ad vitæ meritum, sed ad præmium dare. Sunt nonnulli qui numerorum quidem præmia ex ordinatione non accipiunt, et tamen sacros ordines pro humana gratia largiuntur, atque de largitate eadem laudis solummodo retributionem quærent. Hi nimirum, quod gratis acceperunt, gratis non retribunt, quia de impenso officio sanctitatis numerum favoris expetunt (Greg. i in Evang. hom. 4, n. 4; Taio. ii, 40).

CAP. II. De clericis, quales eos esse oporteat. — 1. Clericus admonendus est, quatenus sic vivat, ut bonum exemplum vitæ suæ secularibus præbeat. In clerico si quid juste reprehenditur, ex ejus vitio ipsa religionis nostræ æstimatio gravatur. Clerici discant ut quæ a senioribus suis jubentur impleant, ut humiliter eorum imperiis subjaceant; ut nec subjectio eos conerit, nec locus superior extolant. Clerici discant quomodo ante oculi Arbitri oculos per humilitatem et obedientiam sua interiora componant, quatenus non cum reprobis puniantur, sed cum electis etiam præmia sortiuntur. Admonendi sunt clerici, ut tanto circa se sollicitius vivant, quanto eos aliena cura non implicat. Dicendum est clericis ne præpositorum suorum vitam temere **236** iudicent, si quid eos fortasse agere reprehensibiliter vident; ne unde recte mala redarguant, inde per elationis impulsu in profundiora mergantur. Admonendi sunt clerici, ne cum culpas suorum præpositorum considerant, contra eos audaciores fiant; sed sic eorum prava apud semetipsos diducunt, ut tamen divino timore constructi ferre sub eis jugum reverentiæ non recusent, quia facta præpositorum oris gladio ferienda non sunt, etiam cum recte reprehendenda iudicantur (Taio. ii, 44; Greg., i in Evang. hom. 17, n. 18; Reg. past. p. iii, c. 4).

2. Plerosque clericos ab impudentiæ vitio non nisi increpatio dura compescit, quia dum se delinquere nesciunt, necesse est ut a pluribus increpentur. Verecundos clericos plerumque ad melius exhortatio modesta componit, quia eis ad conversionem sufficit quod doctor eis mala sua saltem leniter ad memoriam reducit. Major proleptus modestis clericis adducitur, si hoc quod in eis reprehenditur quasi manu linguæ blandientis ex latere tangatur. Pusillanimes clericos aptius ad iter bonum agendi reducimus, si quadam illorum bona ex latere requiramus; ut dum in eis

alia reprehendo corripimus, alia amplectendo laudemus, quatenus eorum teneritudinem laus audita nutriat, quam culpa increpata castigat. Plerumque utilius apud clericos proficimus, si et eorum bene gesta memoramus, et si qua ab eis inordinata gesta sunt, non jam tanquam perpetrata corripimus, sed quasi adhuc ne perpetrari debeant prohibemus. Plerique clericorum dum in culpa sua deprehendi metuunt, semper improbis defensionibus quærent, sed avidis suspicionibus agitantur. Nihil quippe est ad defendendum puritate tutius, nihil ad dicendum veritate facilius; nam dum fallaciam suam tueri cogitur, duro labore cor fatigatur. Plerumque in culpa clerici deprehensi, dum quales sunt cognosci refugiunt, sese sub fallacia velamen [Gr. Ed. velamine] abscondunt, et hoc quod peccant, quodque jam aperte cernitur, excusare moluntur. Plerumque contingit ut is qui pravorum clericorum culpas corrumpere studet, asperse falsitatis nebulis seductus, pene amisisse se videat, quod de eis jam certum tenebat (Greg., *ibid.*, c. 7, 11).

CAP. III. De invidis et protervis subditis. — 1. Plerumque subditi sub pastoralis regimine constituti, dum valde se elati præsumunt, exprobrando ceteros dedignantur, dum singulariter summa æstimant cuncta quæ agunt. Subditi ita itaque ab argente discutienda sunt opera protervorum, ut in quo sibi placent, ostendantur quia Domino displicent. Tunc protervos melius corrigimus, cum ea quæ bene egisse se credunt male acta monstramus; et unde adepti gloria creditur, inde utilis confusio subsequatur. Homines, inquam, subditi cum se vitium proterviæ minime perpetrare cognoscunt, compendiosius ad correctionem veniunt, si alius culpæ manifestioris, et ex latere requisita, improprio confunduntur, ut ex eo quod defendere nequeunt cognoscant se tenere improbe quod defendunt. Cum proterve Paulus Corinthios adversum se invicem videret inflatos, ut alius Apollo, alius Pauli, alius Cephæ, alius Christi esse se dicerent (I Cor. 1, 12; II, 4), incestus culpam in medium duxit, quæ apud eos et perpetrata fuerat, et incorrecta remanebat, dicens: *Auditor inter vos fornicatio, et talis fornicatio, qualis nec 237 inter gentes, ita ut uxorem patris quis habeat. Et vos inflati estis, et non magis luctum habuistis, ut tollatur de medio vestrum qui hoc opus fecit (I Cor. v. 1)?* Ac si aperte dicat: *Quid vos per proterviam hujus vel illius dicitis, qui per dissolutionem negligentia nullius vos esse monstrat?* Admonendi sunt invidi subditi, ut perpendant quantæ cæcitatibus sunt, qui alieno profecta deficient, aliena exaltatione comabescunt; quantæ infelicitatis sunt, qui melioratione proximis deteriores fiunt (Greg. *Reg. past. p. III, c. 8. Tnio. II, 45; Greg., Reg. past. p. III, c. 10*).

2. Dumque augmenta alienæ prosperitatis aspiciunt, apud semetipsos anxie afflicti cordis sui peste moriuntur. Dum se invidi a livore minime custodiunt, in antiqui versuti hostis nequitiam demerguntur. De illo namque scriptum est: *Invidia diaboli mors intravit in orbem terrarum (Sap. II, 24)*. Quia enim ipse cælum perdidit, condito homini invidit, et damnationem suam perditus adhuc alios perpendo cumulat. Dicendum est invidis quia dum se ista intrinsecus peste consumunt, etiam quiddam in se aliud boni habere videntur interimunt. Unde scriptum est: *Vita carniū sanius cordis. Putredo ossium invidia (Proverb. XIV, 30)*. Per livoris vitium ante Domini oculos pereunt, etiam quæ humanis oculis fortia videntur. Ossa quippe per invidiam putrescere est quadam etiam robusta deperire. Ille est vere humilis subjectus in bonis, qui non est defensor in malis; nam tunc de malis suis subjectus arguitur, et contra verba arguentis accenditur, quando et de bonis suis quasi humiliter titubatur, per humilitatis voces ornari appetit, non doceri.

CAP. IV. De vita vel conversatione monachorum. —

1. Omnes monachi sæculum relinquentes punire

A flendo non desinunt quæ deliquerunt. Gravi se mœnore afficiunt, quia longe huc a facie Conditoris projecti, adhuc in æternæ patriæ gaudiis non intersunt. De quorum corde bene per Salomonem dicitur: *Cor, quod novit amaritudinem animæ suæ, in gaudio illius non miscbitur extraneum (Proverb. XIV, 10)*. Corda bonorum monachorum amaritudinem suam noverunt, quia ærumnam exilii, qua projecti lacerantur, intelligunt, et quam sunt tranquilla quæ perdididerunt, quam confusa in quibus deciderunt, sentiunt. Monachi, qui in amaritudine animæ sunt, mori mundo funditus concupiscunt, ut sicut in sæculo ipsi nihil appetunt, ita jam a sæculo nulla obligatione teneantur (Greg., *Moral. I, v, c. 5; Taio. II, 45*).

2. Plerumque contingit ut jam monachus mundum non teneat mente, sed tamen mundus monachum quibusdam occupationibus astringat, et ipse quidem jam mundo mortuus est, sed ipsi mundus adhuc vivit. Adhuc namque mundus eum concupiscit, dum alio intentum in suis actionibus rapere contendit. Si uno in loco sint mortuus, et vivens, etsi mortuus vivum non videt, vivens tamen mortuum videt. Si vero utrique sint mortui, alter alterum nequamquam videt. Itaque jam mundum non amat, sed tamen ab illo vel non volens amatur; etsi ipse velut mortuus mundum non videt, hunc tamen mundus adhuc non mortuus videt. Si vero nec ipse in amore mundum retinet, nec rursus a mundi amore retinetur, vicissim sibi utrique extincti sunt, quia dum alter alterum non appetit, quasi mortuus mortuum non attendit. Cum hujus mundi gloria tristibus gementibusque tribuitur, pœna se valdissimi timoris 238 afficiunt; quia etsi ipsi mundum non tenent, adhuc tamen tales esse se metuunt, qui a mundo teneantur; quia nisi ei quantumcumque viverent, hos ad usum suum procul dubio non amaret.

3. Mare enim viva corpora in semetipso retinet, nam mortua extra se protinus expellit. Nonnumquam monachi idcirco ad concepta desideria minime perveniunt, ut, ipsa interveniente tarditate, ad eadem desideria laxato mentis sinu dilataentur. Quare quæ extenuari fortasse impleta portant, magna dispositione agitur, ut repulsa multiplicius crescant. Plerique monachorum sic in præsens sæculum mortificari appetunt, ut jam perfecte, si liceat, Conditoris sui faciem contemplantur; sed eorum desiderium differitur, ut proliciat, et tarditatis suæ sinu nutritur, ut crescat. In Canticis canticorum sponsa sponsi sui faciem anhelans examat: *In lectulo meo per noctes quæsi quem diligit anima mea; quæsi illum, et non inveni (Cant. III, 1)*. Abscondit se sponsus, cum queritur, ut non invenus ardentius queratur. Quare dilertur querens sponsa ne inveniat, ut tarditate sua capior reddita, multiplicius quandoque inveniat quod quærebat. Cum spirituales monachi plene mortificationem suam appetunt, quanto sunt viciniore ad finem, tanto se exhibent ardentiores in opere (Greg., *ibid.*, c. 4, n. 6).

4. Laborando ergo non deficiunt, sed magis ad usum laboris crescent; qui quoniam præmia propinquiora considerant, eo in opere delectabilius exsulant. Plerique monachorum, qui ab operibus mundi non corpore [Al., non torpore], sed virtute sopiuntur, laboriosius dormiunt quam vigilare poterunt, quia in eo quod actiones hujus sæculi deserentes superant, robusto conflictu quotidie contra semetipsos pugnant, ne mens per negligentiam torpeat, ne sulcata otio ac desiderio ad desideria immunda frigescat, ne ipsis bonis desideris plus justo inferveat, ne sub discretionis specie sibi met parendo a perfectione languescat. Bonus monachus ab hujus mundi inquieti concupiscentia se penitus subtrahit, ac terrenarum actionum strepitum deserit, et per quietis studium, ejus mens virtutibus intenta, quasi vigilans dormit.

CAP. V. De humilitate vel opere monachorum. — 1. Admonendus est monachus ut reverentiam habitus sui in actu, in locutione, in cogitatione sua sem-

per circuminspiciat, ac ea quæ mundi sunt perfecte deserat, et quod ostendit humanis oculis habitu, hæc ante Domini oculos moribus prætetat. Omnes monachi qui in curis exterioribus spargi refugiunt, simplices in cogitatione atque in conscientia suæ habitatione consistunt (Taio, II, 46; Greg., Moral., v, c. 11, n. 20).

2. Hinc de Jacob scriptum est: *Vir autem Jacob habitat simplex in tabernaculis* (Gen. xxv, 27). In tabernaculis enim habitare sese perhibentur electi monachi, cum eis transitoria prosperitas arideat, favorem mundi quasi nescientes dissimulant, et forti gressu interius hoc, unde exterius sublevantur, calcant. Sæpe bona agentes monachi paterna adhuc flagella sentiunt, ut tanto perfectiores ad hæreditatem veniant, quanto eos pie feriens disciplina quotidie [Al., etiam de] minimis purgat.

CAP. VI. De tepiditate vel otio monachorum. — 1. Nonnulli monachorum mundi quidem actiones fugiunt, sed nullis virtutibus exercentur. Hi nimirum tepore, non studio, dormiunt, et idcirco in terra conspiciunt, quia caput non in Lapide, sed in terra posuerunt. 239 Plerumque monachis contingit ut quanto securius ab externis actionibus cessant, tanto latius immunde in se cogitationis strepitum per otium congerant. Unde sub Judææ sæecie per prophetam torpens otio anima desletur, cum dicitur (Thren. I, 7): *Viderunt eam hostes, et deri erunt Sabbata ejus* (Taio, II, 49; Greg., Moral., v, 51, n. 5).

2. Plerumque præcepto legis ab exteriori opere in Sabbato cessatur. Hostes ergo Sabbata videntes irridet, cum maligni spiritus ipsa vacationis otia ad cogitationes illicitas pertrahunt, ut unaquæque anima, quo remota ab externis actionibus Deo creditur servire, eo magis tyrannidi illicitæ famuletur. Per sapientissimum Salomonem dicitur (Proverb. xvii, 9): *Qui mollis et dissolutus est in opere suo, frater est dissipantis sua opera* (Greg. Reg. past., p. III, c. 54).

3. Inchoata bona fructus operantis manus ad perfectionem non sublevat, si operandi ipsa remissione contra hoc quod operatum est pugnat. Si, quod mortis [Gr. Ed., si enim quod mortuum] in nobis est ad vitam non accenditur, hoc etiam extinguatur, quod quasi adhuc vivum tenetur. In hoc mundo humana anima quasi more navis est contra icum humanis descendens. Uno in loco stare nequam permittitur, quia ad ima relabatur, nisi ad summam conetur.

CAP. VII. De adhibendis pro corporis necessitate subsidiis. — 1. Cum naturæ nostræ necessitatibus plerumque, plusquam expedit, deservimus, mentisque curam negligimus, ex miseria negligenter infirmitatisque nostræ addimus squalorem culpæ. Necessitates præsentis sæculi hoc habere valde periculosum solent, quod sæpe in eis minime discernitur quid circa illas per utilitatis studium, et quid per voluptatis vitium agatur. Infirmitati naturæ nostræ negligentiam relaxare nihil est aliud quam calamitatis miseriam ad ere, atque actionum [Al., infirmitatem... per negligentiam... atque vitio] squalorem ex eadem miseria multiplicare (Greg., Moral. xx, 14, n. 28; Taio, III, 12).

2. Sancti viri in omne quod agunt studiosissima intentione discernunt, ne quid plus ab eis naturæ suæ infirmitas quam sibi debetur exigat, ne sub necessitatis tegmine in eis vitium voluptatis exerescat. Electi viri abud ex infirmitate, aliud ex tenuitatis suggestione sustinent, et quasi quidam rectissimi arbitri [Al., arbitres] inter necessitatem voluptatemque consulant, hanc consolando et sublevando, illam pre-mendo frenant. Unde lit ut etsi infirmitatis suæ calamitatem tolerant, tamen ad squalorem miseræ per negligentiam non descendunt.

3. Hoc ipsam enim esse in calamitate est necessitates naturæ ex carnis corruptibilibus infirmitate sustinere. Præsentis vitæ necessitates cupiebat evadere qui dicebat: *De necessitatibus meis eripe me* (Psal.

A xxiv, 17). Scribat enim plerumque voluptatum eas (ex necessitatibus) occasione prorumpere, et ne quid sponte illicitum admittat, hoc ipsum satagebat evelli, quod nolens ex radice tolerabat.

4. Plerique cum tegendis membris vestimenta quarunt, non solum quæ tegant, sed etiam quæ extollant, expectant; et contra torporem frigoris non solum quæ per pinguedinem maniant, sed etiam quæ per mollium delectant; non solum quæ per molliem tantum molestant, sed etiam quæ per colorem oculos seducant. De his ergo necessitatibus literari Psalmista desiderans, ait: *De necessitatibus meis eripe me*. Necessitatis enim 240 causa: in usum voluptatis vertere, quid est aliud quam calamitati suæ squalorem inserere sociare?

5. Plerumque replemus refectionibus corpus, ne extenuatum deficiat; extenuamus abstinentia, ne nos repletum premat; vegetamus motibus, ne situ immobilitatis intreat; sed citius hoc collocando sistimus, ne ipsa sua vegetazione succumbat; adjumento hoc vel ut tegamus, ne frigus interimat. Et quæ sunt adjuncta [Al., et quæ sita] adjungimus, ne calor exurat. Tot ergo diversitatibus occurrentes, quid agimus, nisi corruptibilitati servimus, ut saltem multipliciter impensi obsequii corpus sustineat, quod anxietas infirmæ mutabilitatis gravat (Greg., Moral., IV, 54, n. 68).

CAP. VIII. De electis inter tumultus reproborum bene viventibus. — 1. Querimus plerique cur non omnes boni sunt qui nobis non vivunt? Mala proximorum ferre volumus. Omnes sanctos jam debere esse decernimus, dum esse volumus quod ex proximis portemus. Sed hac in re luce clarior patet, dum malos portare volumus, quam multum adhuc ipsi de bono minus habeamus. Neque e iam perfecte bonus est, nisi qui fuerit et cum malis bonus. Beatus Job de semetipso asserit dicens: *Frater sui detraxerunt, et socius struthionum* (Job. xxx, 29). Hinc Paulus apostolus discipulis dicit (Philipp. II, 15): *In medio nationis prave et perversæ, inter quos tucetis sicut lamina in mundo* (Taio, III, 15; Greg. I, in Ezech., hom. 9, n. 22).

2. Hinc Petrus pastor gregis domioici ait: *Justum Lot oppressum a nefandorum impudica conversatione eiepit; aspectu enim et audita justus erat, habitans apud eos qui de die in diem inimici iniqui operibus cruciabant* (II Petr. II, 7). Num si vita proximorum sæpe queritur, mutare locum cupimus, conatur secretum vitam remotioris eligere habitaculum, videlicet ignorantes quia si desit sanctus spiritus, non adjuvat locus. Lot desique in So. omnis sanctorum exstitit, sed in monte peccavit. Quia autem loca mentem non mutant, ipsi humani generis primus parens testatur, qui et in paradiso graviter cecidit.

3. Sed minus sunt omnia quæ loquuntur ex terra, nam si locus salvare potuisset, Satan de cælo non caderet. Psalmista David ubique in hoc mundo tentationes esse conspiciens, quæsit locum quo fugeret, sed sine Deo non potuit munitionem invenire. Ex qua re et ipse sibi locum fieri petiit, propter quem locum quæsit, dicens: *Esto mihi in Deum protectorem, et in locum munitionum, ut salvum me facias* (Psal. xxx, 5). Sicut gravioris culpæ est inter bonos bonum non esse, ita immensi est præconi bonum etiam inter malos exstiti se.

CAP. IX. De passione electorum et compassione proximorum. — 1. Sancti viri tribulationum bello deprehensi, uno eodemque tempore alios ferientes atque alios suadentes ferunt. Illis opponunt scotum patientiæ, iis jacla intorquent doctrinæ. Ad utrumque pugnandi modum mira virtutis arte electi viri se erigunt, quatenus et interioris sapienter doceant, et foras fortiter adversa contemnant. Illos docentes corrigant, illos tolerantes premant. Electi viri insurgentes hostes patiundo despiciunt, infirmantes vero cives compatiantur ad salutem. Illis resistunt, ne et alios subtrahant; de istis meluunt, ne vitam rectitudinis

funditus perdant (*Taio*, III, 35; *Greg.*, *Moral.*, III, 21, n. 59).

241 2. Sentetur cujus laboris sit Paulum apostolum uno eodemque tempore et foris adversa tolerare, et intus infirma protegere. Foris pugnas patitur, quia verberibus scinditur, catenis ligatur; intus metum tolerat, quia passionem suam non sibi, sed discipulis obesse formidat. Aliorum casus Apostolus in propria passione metuebat, ne, dum et ipsum discipuli afflictum pro fide verberibus agnoscerent, fideles se profiteri recusarent. Unde et eisdem scribit, dicens: *Nemo moveatur in tribulationibus istis. Ipsi enim scitis quod in hoc positi sumus* (*I Thess.*, III, 3).

3. O immensa [Ed. Gr., immensæ] charitatis viscera Pauli apostoli! Despicit passiones, quas ipse patitur, et curat ne quid prævæ persuasionis discipuli in corde patiantur. In se contemnit vulnera corporis, et in aliis vulnera medetur cordis. Dum viri fortes in acie assistunt, illic jaculis adversantia pectora feriunt; hinc scuto postpositos debiles tuentur, atque ita utrobique velocitate circumspeditionis invigilant, quatenus et ante se audaces confodiant, et post se trepidos a vulnere defendant.

CAP. X. De discretione. — 1. Magnum est disciplinæ magisterium subtilitas discretionis, quatenus quisque rector culpas delinquentium discrete noviter parcere, et pie rescere. Qui autem sic dimitunt peccata, ut non corrigant, aut sic quasi corrigendo feriant, ut non dimittant, discretionis spiritum non habent. Scriptum in libro Genesis est: *Si recte offeras, et recte non divides, peccasti* (*Gen.* IV, 7, sec. LXX). Recte offertur, cum recta intentione quid agitur; sed recte non dividitur, si non hoc quod pie agitur etiam subtiliter discernatur. Oblata recte dividere, est quælibet bona nostra studia discernendo pensare. Quare nimirum qui agere dissimulat, etiam recte offerens peccat (*Greg.* II in *Ezech.*, hom. 9, n. 20; *Taio*, III, 42; *Greg.* *Mor.* III, 15).

2. Sæpe quod bono studio gerimus, dum discernere caute negligimus, quo iudicetur sine nescimus. Quare nonnunquam hoc lit reatu [*Al.*, reatus] criminis, quod putatur causa virtutis. Recte ergo offerimus, cum bono studio bonum opus agimus; sed recte non dividimus, si habere discretionem in bono opere postponamus. Ille enim angustam viam ingreditur, qui in cunctis quæ agit discretionis subtilitate sollicitate coarctatur. Nam qui pro voluntate propria secura mente se dilatat, angustæ sibi portæ aditum damnat. Sancta Ecclesia, quæ ex causis singulis tentamenta prodeant per discretionem conspicit, et ventura vitiorum bella ex alto deprehendit (*Greg.*, I in *Ezech.*, hom. 2, n. 12; *Moral.* xxviii, 11, n. 26).

CAP. XI. De pœnitentia. — 1. Omnis peccator in pœnitentia duplum habere gemitum debet; nimirum, quia et bonum quod oportuit non fecit, et malum quod non oportuit fecit. Cum ad bona opera non assurgimus, necesse est ut nosmetipsos dupliciter desicemus, quia et recta non fecimus, et prava operati sumus. Per beatum Moysen unus turtur pro peccato, alter vero offerri in holocaustum iubetur (*Levit.* v, 7). *Holocaustum* namque totum incensum dicitur. Unum ergo turtorem pro peccato offerimus, cum pro culpa gemitum damus; de altero holocaustum facimus, cum pro eo quod bona negleximus [*Al.*, negligimus], nosmetipsos funditus succedentes igne doloris ardemus (*Taio* III, 47; *Greg.*, *Moral.* xxxii, 5, n. 4).

2. Beatus Job per flagella proficiens, et a semetipso in magna sui redargutione dissentiens, dicit: *Idcirco ipse me reprehendo et ago pœnitentiam* **242** *in favilla, et cinere* (*Job.* XII, 6). In favilla enim et cinere pœnitentiam agere est, contemplata summa essentia, nihil aliud quam favillam se cineremque cognoscere. In cilicio asperitas et punctio peccatorum, in cinere autem pulvis ostenditur mortuorum.

A Quare idcirco utrumque hoc adhiberi ad pœnitentiam solet, ut in punitione cilicii cognoscamus quid per culpam fecimus, et in favilla cineris perpēdamus quid per iudicium facti sumus. Considerentur ergo in cilicio pungentia vitia. Consideretur in cinere per mortis sententiam subsequens justa pœna vitiorum, quia propter peccatum carnis contumeliæ surrexerunt.

3. Videat homo in asperitate cilicii superbiendo quid fecit, videat in cinere usquequo peccando pervenit. Quasi quodam cilicio peccator pungitur, dum in mente sua asperis redargutionum stimulis confringitur [*Al.*, confricatur]. In cinere autem agit pœnitentiam, qui ex primo peccato quid per justum iudicium factus sit solerter attendit. In tenebras diem vertimus (*Job.* III, 4), cum nosmetipsos districte punientes ipsa delectationis prævæ blandimenta per districtæ pœnitentiæ lamenta cruciamus. Quare flendo insequimur quidquid in corde tacti [*Al.*, citi] ex delectatione peccamus. Omnipotens Dominus subtiliter acta nostra considerat, et tamen hæc pœnitentibus misericorditer relaxat; qui et duritiam in peccantibus conspiciat, sed tamen hanc præveniente gratia (*ud pœnitentiam*) emollit (*Greg.*, *Moral.*, IV, 14, n. 26).

4. Culpas nostras Dominus enumerat, cum nos ipsos ad singula quæ fecimus delenda convertit; quas misericorditer relaxat, quia eas dum nos punimus, ipse nequaquam in extremo examine iudicat, Paulo attestante, qui ait: *Si nosmetipsos didjudicaremus, non utique iudicaremur* (*I Cor.* XI, 31). Quod exterius agimus, nisi pœnitentia interveniente diluamus, in secreto iudiciorum Dei sub quadam occultatione servatur, ut quandoque etiam de sigillo [*Al.*, de sacculo] secreti exeat ad iudicii publicum. Cum vero pro malis quæ fecimus disciplinæ flagello atterimur, et hæc per pœnitentiam deflemus, iniquitatem nostram signal, et curat, quia nec inulta hic deserit, nec in iudicio punienda reservat (*Greg.*, *Moral.*, XII, 17, n. 21).

5. Beatus Job, humani generis assumens personam, dicit: *Signasti quasi in sacculo delicta mea* (*Job.* XIV, 17). Peccata nostra signantur in sacculo, cum mala quæ fecimus, sollicito semper corde pensamus. Quid namque est cor hominis, nisi sacculus Domini, ubi dum studiosè conspiciuntur per quanta deliquimus, peccata nostra quasi in Domini sacculo signata portamus, quia culpas quas nos intendo et pœnitendo cognoscimus, pius nobis conditor relaxat. Recte post signata in sacculo delicta dicitur: *sed curasti iniquitatem meam*. Ac si aperte dicat: Quæ modo signas, ut pœnitendo videam, agis procul dubio ne in retributione videantur.

CAP. XII. De confessione peccatorum. — 1. Humilitatis testimonia sunt, et iniquitatem suam quemquam cognoscere, et cognitam voce confessionis aperire. Usitatum humani generis vitium est, et labendo [*Gr. Ed.*, latendo] peccatum committere, et commissum non confitendo prodere, sed negando defendere, atque convictum defendendo multiplicare. Ex illo quippe lapsu primi hominis hæc augmenta nequitiae ducimus, ex quo ipsam radicem traximus culpæ. Ad hoc primus **243** homo requisitus fuerat, ut peccatum quod transgrediendo commiserat confitendo deleret; et interrogatur ubi esset (*Gen.* III, 10), ut perpetratam culpam respiceret, et confitendo cognosceret quam longe a conditoris sui facie abesset (*Taio*, III, 48; *Greg.* *Moral.*, XII, 15, n. 50).

2. Indicia veræ confessionis sunt, si cum quisque se peccatorem dicit, id de se dicenti etiam alteri non contradicit. Scripsum est: *Iustus in principio accusator est sui* (*Proverb.* XVIII, 17). Non magis peccator, sed justus videri appetit, cum peccatorem se quisque nullo arguente confictor. Confessionis veritatem probat, cum alter malum quod fecimus inrepat. Quod si superbe defendimus, liquet quia

peccatores nos ex nobis licet dicebamus. Curandum summopere est ut mala quæ fecimus, et sponte fateamur, et hæc aliis arguentibus non negemus. Superbæ quippe vitium est, ut quod se fieri quisque quasi sua sponte dignatur, hoc sibi dici ab aliis designator. Pignus debitoris est confessio peccatoris. A debitore enim pignus accipitur, cum a peccatore jam peccati confessio tenetur.

CAP. XIII. Quot sint genera somniorum. — 1. Sciendum magnopere est quod sex modis tangunt animum imagines somniorum. Aliquando namque somnia ventris plenitudine, vel inanitate, aliquando vero illusione, aliquando cogitatione simul et illusionem, aliquando revelatione generantur. Sed duo quæ primadiximus, omnes experimento cognoscimus. Subiuncta autem quatuor in sacre Scripture paginis invenimus. Somnia etenim si plerumque ab occulto hoste præ illusionem fierent [*Forse, non Herent*], nequaquam hoc vir Sapiens indicaret, dicens: *Multos errare fecerunt somnia, et illusiones vanæ* (Ecclesi. xxxiv, 7), vel certe: *Non augurabimini, nec observabitis somnia* (Levit. xix, 26). Quibus profecto verbis, cuius sint delationis ostenditur quæ augurii conjunguntur (Greg., Moral. viii, 4, n. 42; Taio iv, 7).

2. Rursum, nisi aliquando ex cogitatione simul et illusionem procederet, Salomon minime dixisset: *Multas curas sequuntur somnia* (Ecclesi. v, 2). Nisi aliquando somnia ex mysterio revelationis orirentur, Joseph præferendum se fratribus pro somnium non videret (Gen. xxxvii, 7), nec Mariæ sponsum, ut ablato puero, in Ægyptum fugeret, per somnium Veritas admoneret (Matth. ii, 13, 14). Rursum, nisi aliquando somnia cogitatione simul et revelationem procederet, nequaquam Daniel propheta Nabuchodonosor visionem disserens, a radice cogitationis inchoasset, dicens: *Tu rex cogitare coepisti in stratu tuo quid esset futurum post hæc* (Dan. ii, 29). Quare qui revelat mysteria ostendit tibi quæ ventura sunt.

3. Quare paulo post: *Videbas, et ecce quasi statua una grandis; statua illa magna, et statura sublimis stabat contra te, et cætera*. Daniel itaque dum somnium et implendum reverenter insinuat, et ex quo ortum sit cogitatione manifestat, patenter ostendit quia hoc plerumque ex cogitatione simul et revelatione generetur. Cum somnia tot rerum qualitatibus alterent, tanto eis credi difficilius debet, quanto et ex quo impulsu veniant facilius non elucet. Sancti viri inter illusiones atque revelationes ipsas visionum voces aut imagines quodam intimo sapore discernunt, ut sciant, vel quid a bono spiritu percipiant, vel quid ab illusionem [*Al., illusore*] patiantur (Greg. Dialog. iv, c. 48).

244. 4. Si erga somnia mens cauta non fuerit, per deceptorem spirituum nullis se vanitatibus immergit; qui nonnumquam solet multa vera prædicere, ut ad extremum valeat animum ex una aliqua falsitate laqueare. Sæpe malignus spiritus his quos amore vite præsentis vigilantem inspicit [*Al. intercipit*], prospera etiam dormientibus promittit, et quos formidare adversa considerat, eis hæc durius somnii imaginibus intental, quatenus indiscretam mentem diversâ qualitate afficiat, eamque aut spe sublevans, aut deprimens timore, confundat (Greg., Moral. viii, 24, n. 43).

5. Sæpe antiquus hostis etiam sanctorum corda afficere somnis nititur, ut ab intentione cogitationis solidæ ad tempus saltem momentumque derientur, quamquam ipsi protinus animum ab illusionibus imaginationis discutiant; sed hostis insidians, quod eos vigilantes minime superat, eos dormientes gravius iniquat. Humani generis hostem maligne agere etiam per somnia superiora dispensatio benigne permittit, ne in electorum cordibus ipse saltem a passionis prænio somnus vacet.

CAP. XIV. De nocturnis illusionibus. — 1. Noctur-

num est somnium tentatio occulta, per quam tenebrosa cogitatione turpe aliquid corde concipitur, quod tamen corpore non expletur. Somnio nocturno pollutus egredi extra castra per Legem præcipitur (Deut. xxiii, 10), quia videlicet dignum est ut qui immunda cogitatione polluitur indignum se cunctorum fideliem societatis arbitretur, culpæ suæ meritum ante oculos ponat, et ex bonorum se aestimatione despiciat (Taio, iv, 8; Greg., Moral. ix, c. 33, n. 84).

2. Nocturno pollutus somnio post occasum solis aqua lotus ad castra per Legem redire præcipitur, quia necesse est ut, delervescente tentationis ardore, unusquisque fiduciam iterum erga societatem bonorum sumat. Post lavationem aquæ, occumbente sole, ad castra revertitur qui post lamenta penitentiae, frigescente flamma cogitationis illicitæ, ad fideliem merita persumenda [*Al., præsumenda*] reparatur; ut jam se a cæteris longe esse non aestimet, qui mundum se per obitum intimi ardoris gaudet.

CAP. XV. De multimodis argumentationibus Satanae. — 1. Per argumenta pestifera antiquus hostis calliditatis suæ vires erigit, et fluxa mortalium corda corrumpit, unde voce dominica dicitur ad heatum Job: *Nervi testiculorum ejus perplexi sunt* (Job xl, 12). Testes ejus sunt suggestiones prævæ, quibus in (mentis) corruptione fervescit, atque in constuprata anima iniqui operis prolem gignit. Testiculorum Vehemoth nervi perplexi sunt, quia suggestionum illius argumenta vehementius alligantur, ut plerisque ita peccare faciant, quatenus si fortasse peccantem fugere appetant, hoc sine alio peccati laqueo non evadant, et culpam faciant, dum vitant; ac nequaquam se ab ea valeant salvere, nisi in alia consentiant ligari (Taio, iv, 9; Greg., Moral. xxvii, 20, n. 35).

2. Aliquando quisque cuncta quæ mundi sunt desrens, ac per omnia frangere proprias voluntates quærens, alieno se subdere regimini appetit. Sed eam qui sibi ad Dominum præesse debeat minus cauta inquisitione discernit, cui fortasse is qui sine iudicio eligitur, cum præesse jam coepit, agere quæ Dei sunt prohibet, quæ mundi sunt jubet. Pensans itaque subditus, vel quæ sit culpa inobedientiæ, vel quod contagium sæcularis vite, et obedire trepidat, et non obedire formidat, ne **245** aut obediens, Deum in suis præceptis deserat, aut rursum non obediens, Deum in electo priore contemnat.

3. Aperte ergo iste per indiscretionis suæ vitium perplexus testiculorum Vehemoth nervis astringitur, quia aut obtemperans, aut certe non obtemperans, ligatur in culpa transgressionis. Studebat proprias voluntates frangere, et curat eas etiam, contempto priore, solidare. Decrevit mundum funditus relinquere, et ad curas mundi ex aliena voluntate compellitur redire. Est quoddam argumentum, quod ad destruendum Satanae versutias utilis fiat, ut cum mens inter minima et maxima peccata constringitur, si omnino nullus sine peccato evadendi locus vel aditus patet, minora semper eligantur, quia et qui minorum undique ambitu, ne fugiat, clauditur, ibi se in iugam præcipitat ubi brevior murus invenitur.

CAP. XVI. De multimodis vitiis. — 1. Antiquus hostis tentationis suæ vulnere ab omni parte impetit. Sæpe enim dum gula restringitur, ut libido subigatur, inanis gloriæ aculeus mentem pulsat. Si autem corpus abstinentiæ afflictione non atteritur, contra mentem libidinis flamma se excitat. Sæpe dum servare parcimoniam nitimur, ad tenaciam labimur. Et sæpe dum possessa effuse tribuimus, ad avaritiam ducimur, quia rursus colligere querimus quod tribuimus. Omne peccatum hostis quidem calidas suadet, sed nos ejus suasionibus consentiendo, assidue peccata perpetrando cumulamus. Plerique dum vitiorum turbas vel desideriorum carnalium intra se excitant, prostratam mentem pede miseræ fre-

quentationis calcant (*Taio*, iv, 10; *Greg.*, *Moral.* xiii, 46, n. 49; iv, 50, n. 57).

2. Alius juri se luxuriæ subdit, atque ante mentis oculos schemata turpium pertractationum [*Al.*, perperationum] fingit, et cum effectus non tribuitur operis, hoc crebrius agit intentione cogitationis. Voluptatis perfectio queritur, et concussus enormiter animus hinc inde, et sollicitus, et cæcatus occasionem nequissimæ expletionis rimatur. Mens itaque hæc quasi quemdam populum patitur, quæ insolenti vitiorum tumultu vastatur.

3. Alius iræ se dominio stravit, et quid in corde nisi jurgia [*Al. add.* etiam], quæ desunt, peragit? Hic sæpe præsentis non videt, absentibus contradicit. Intra semetipsum contumelias profert et recipit; receptis autem durius respondet; et cum qui obvium nullus adsit, magnis clamoribus rixas in corde componit. Turbam itaque hic intus sustinet, quem pondus vehemens inflammatae cogitationis premit.

4. Alius juri se avaritiæ tradit, et fastidians propria, aliena concupiscit. Hic plerumque, concupita adipisci non valens, dies quidem in otio, noctes vero in cogitatione versat. Torpet ab utili opere, quia fatigatur illicita cogitatione. Consilia multiplicat, et sium mentis cogitationum inventionibus latius expandit. Nonnunquam cupiditate alienæ rei humanus animus victus jam quasi quæ concupierat possidet, et quasi ad meliorem speciem impulsu cogitationis adducit. Sed mox insidias invidentium considerat, et quid contra se jurgii moveatur pensat. Exquirat quid respondeat, et cum rem nullam teneat, jam in defensione rei pugnat. Quamvis ergo nihil de concupita re ceperit, habet tamen in corde 246 jam fructum concupiscentiæ, laborem rixæ. Graviter itaque quasi populo premitur, qui instigantis avaritiæ tumultu vastatur.

5. Alius tyrannidi superbiæ subicitur, et cor miserum dum contra homines erigit, vitio substernit. Honorum sublimium infulus appetit, exaltari successibus exquirat; totumque quod esse desiderat sibi apud semetipsum cogitationibus depingit. Jam quasi tribunali præsidet. Jam sibi parari obsequia subjeutorum videt. Jam quasi cæteris eminet. Jam aliis mala irrogat; aliis, quia irrogaverunt, recompensat. Jam apud semetipsum stipatus cuneis ad publicum procedit, et quibus obsequis fulciatur conspicit.

6. Homo vitis subditur, dum in multis phantasmatibus inani cogitatione hac illucque versatur. Alia concuciat, alia sublevat. Jam de conculecatis satisfecit odiis, et de sublevatis recipit favorem. Qui igitur tot phantasmata cordi imprimit, quid iste aliud quam quasi somnium vigilans videt? Dumque tot rerum causas quas fingit tolerat, nimirum intrinsecus natus ex desideriis turbas portat. Plerumque homo dum familiariter vitis jungitur, eorum procul dubio causis implicatur, quibus sæpe consentit in illicitis, et mala quæ propter semenpsum non appetit, committit propter altera quæ non dereliquit.

CAP. XVII. De nonnullis vitis quæ virtutes se esse simulant. — 1. Plerumque vitia virtutes se esse mentiantur. Nam sæpe sub parcimoniæ nomine se tenacia palliat, contraque se effusio sub appellatione largitatis occultat. Sæpe inordinata remissio pietas creditur, et effrenata ira spiritualis zeli virtus existimatur. Et sæpe præcipitata actio velocitatis ceticacia, atque agendi tarditas gravitatis consilium putatur. Necessæ est aut electus quisque virtutes ac vitia vigilantia cura discernat, ne aut cor tenacia occupet, et parem se videri in dispensationibus exsulet, aut cum effusio quid fuerit perditum, largum se, quasi miserando, gloriatur, aut remittendo, quod ferre debuit, ad æterna supplicia subditos pertrahat, aut immaniter feriendo, quod delinquitur, ipse graviter delinquat, aut hoc, quod agi recte ac graviter potuit, immature perveniens leviget, aut bonæ actionis meritum differendo ad deteriora permutet.

A Aliquando discretionis imaginem oculis hominum, immundus spiritus objicit, et ad indiscretionis laqueos perducit. Sicut est cum impulsu ejus pro infirmitate nobis plus alimenterum quam discretæ concedimus, sed indiscrete contra nos bella carnis excitamus (*Taio*, iv, 11; *Greg.*, *reg. past.* p. 11, c. 9), *Moral.* iii, 56, n. 68).

2. Aliquando humani generis adversarius imaginem humilitatis ostentat, ut effectum utilitatis [*Al.*, affectum humilitatis] subtrahat. Sicut est cum quosdam plus quam sunt infirmos atque inutiles sibi metipsis asserit, ut dum se nimis indignos considerant, res in quibus prodesse proximis poterant, ministrare pertimescant. Diversa [*Al.*, universa] vitia, quæ sub specie virtutum antiquus hostis occultat, valde subtiliter manus compunctionis examinat. Qui enim veraciter intus dolet, quæ agenda foras, quæ non agenda sint, fortiter prævidet. Si forti studio nos contra vitiorum incentiva stringimus, ipsa etiam vitia ad usum virtutis immutamus. Nonnullos ira possidet; sed hanc dum rationi subjiciunt, in sancti zeli mysterium vertunt. Nonnullos superbia 247 erigit, sed dum divinæ fortitudini animum inclinant, hanc ad defensionem justitiæ in vocem libere auctoritatis commutant. Sæpe dum castitatis munditia quisque extollitur, sorde avaritiæ foedatur, et dum virtute largitatis speciosus ostenditur, luxuriæ maculis inquinatur; dumque castitatis atque largitatis decore vestitur, velut ex zelo justitiæ, crudelitatis atrocitate fuscatur.

CAP. XVIII. Quod ex virtutibus virtutes, et ex vitiis vitia oriuntur. — 1. Omnes virtutes in conspectu Conditoris vicaria ope se sublevant; ut quia una virtus sine alia vel nulla est omnino, vel minima, vicissim sua conjunctione fulciuntur. Nulla bona sunt cætera, si occulti Judicis oculis castigatis testimonio non approbantur, si vel castitatem humilitas deserat, vel humilitatem castitas relinquat, apud auctorem humilitatis et munditia prodesse nihil prævalet, vel superba castitas, vel humilitas coinquinata. Cum dominio vitiorum contradicimus, iniquitati, quæ nos a Domino separat, reluctamur; cum consuetudini violenter resistimus, et desideria perversa calcantes, contra hanc jus libertatis ingentæ vindicamus, acerrimo conflictui resistimus; cum culpas penitendo percussimus, et maculas sordium fleibus lavamus, et fortiter contra vitia reluctamur (*Taio*, iv, 12; *Greg.*, *Moral.* xxi, 3, n. 6).

CAP. XIX. De cogitationibus noxiis et innoxis. — 1. Plerumque ex bonis operibus discimus quantum vitæ munditiam in cogitatione construamus; pene cuncta bona opera ex cogitatione prodeunt, sed sunt nonnulla cogitationis acuminata, quæ ex operatione nascuntur; nam sicut ab anima opus sumitur, ita rursus ab opere animus eruditur. Valde necesse est ut cum cogitatio extra usum ducitur, protinus mentis oculus ad opera transacta revocetur. Ac penset quisquis quid subjectus egerit, et repente cognoscat. Sæpe misericors Dominus eo citius peccata cordis abluit, quo hæc exire ad opera non permittit; et cogitata nequitia tanto citius solvitur, quanto effectui operis districtius non ligatur. Per egregium Psalmistam dicitur (*Psal.* xxxi, 5): *Dixi: Pronuntiabo adversum me injustitias meas Domino, et tu remisisti impietates cordis mei* (*Taio*, iv, 13; *Greg.*, *Moral.* x, 15, n. 26; *Reg. past.* p. 11, c. 29).

2. Qui enim impietatem cordis subdidit, quia cogitationum injustitias pronuntiare velit, indicavit, dum ait: *Dixi, pronuntiabo*, atque illico adjungit: *Et tu remisisti*. Quam sit de cogitationibus facilis venia, ostendit, qui dum se aliquid adhuc promittit petere, hoc quod se petere promittebat obtinuit. In sola nonnunquam cogitatione delinquitur, et quia usque ad opus non venit culpa, usque ad cruciatum non pervenit penitentia, sed cogitata afflictio mentem citius tergit quam nimirum tantummodo cogitata iniquitas poluit. Idem Psalmista ait: (*Psal.* xxxvii,

6) *Computruerunt, et deterioraverunt cicatrices meae a facie insipientiae meae* (Greg., *Moral.* ix, 55, n. 85).

5. Sæpe namque hoc, quod a conspectu iudicis jam fletu interveniente deletum est, ad animum per cogitationem redit, et devicta culpa ad delectationem rursus inserpere nititur, atque in antiquo certamine rediviva pulsatione reparatur, ita ut quod prius egit in corpore, hoc importuna cogitatione postmodum verset in mente. Sancti viri, qui exterioribus ministeris de-cervire officii necessitate coguntur, studioso semper ad cordis secreta refugiunt, ibique cogitationis intimæ cacumen ascendunt, **248** et legem quasi in monte percipiunt, dum, postpositis tumultibus temporalium actionum, in contemplationis sæ vertice supernæ voluntatis sententiam perscrutantur. Sæpe corda iustorum subortæ cogitationes polluunt, et temporalium rerum delectationem tangunt. Sed dum citius manu sacræ discretionis abiguntur, festine agitur, ne cordis faciem caligo tentationis operiat, quæ hanc jam illicita delectatione tangebatur (Greg., *Moral.* xxiii, 20, n. 58; *Ibid.*, xvi, 42, n. 55).

4. Nonnunquam in ipso orationis nostræ sacrificio importunæ se cogitationes ingerunt, quæ hoc raperent, vel maculare valeant, quod in nobis Domino fentes immolamus. Abraham patriarcha, cum ad occasum solis sacrificium offerret, insistentes aves pertulit, quas studiose, ne oblatum sacrificium raperent, abegit. Sic nos dum in ara cordis holocaustum Domino offerimus, ab immundis hoc volucrilus custodiamus, ne maligni spiritus et perversæ cogitationes rapiant, quod mens nostra offerre se Domino sperat. Cum intentionem nostram nequaquam potestas divini adjutorii deserit, quasi sacrificium super petram positum angelus virga contingit.

5. De petra enim ignis exit, et jus, pellem carnesque consumit, quia efflatus a Redemptore spiritus tanta cor nostrum flamma compunctionis concremat, ut omne quod in eo est illicitum, et operis et cogitationis, exurat. Plerumque mentem hominis tumultus inanium cogitationum depriment: ira perturbat, et cum recedit ira, succedit inepta lætitia; luxuriæ stimulus urgetur; æstu avaritiæ longe lateque ad ambienda quæ terrena sunt tenditur; et aliquando hanc superbia elevat, aliquando vero inordinatus timor infirmis deponit (Greg., *Moral.* xi, 44, n. 60).

CAP. XX. *De superbia et vana gloria.* — 1. Occasio perditionis nostræ facta est superbia diaboli, et argumentum redemptionis nostræ inventa est humilitas Dei. Multis sæpe superbia luxuriæ seminarium fuit, quia dum eos spiritus quasi in altum erexit, eos caro in infimis mersit. Qui per superbiam in secreto cordis prius elevantur, postmodum publice corruunt, quia dum oculis intumescunt motibus cordis, apertis eadum lapsibus corporis. Sic elati justa fuerant retributione feriendi, ut quia superbiendo se hominibus præferunt, luxuriando usque ad iumentorum similitudinem devolvantur. Cavendum nobis est, et omni custodia mens a superbiæ tumore servanda; non enim ante oculos Dei vacuæ transvolant cogitationes nostræ, et nulla momenta temporis per annum transeunt sine statu retributionis (Taio, iv, 14; Greg., *Reg. past.* p. iii, c. 17; *Moral.* xxvi, 17, n. 28).

2. Si auctorem suum homo superbiendo contemnit, jure et a subjecta carne prælium suscipit; unde et ille primus inobediens, mox, ut superbiendo peccavit, pudenda contexit. Quia enim contumeliam spiritus Deo intulit, mox contumeliam carnis invenit, et qui auctori suo esse subditus noluit, jus carnis subditæ, quam regebat, amisit, ut in se ipso videlicet inobedientiæ suæ confusio redundaret, et superatus disceret quod elatus amisisset. Cum res bona agitur, necesse est ut prius ejus elatio in corde viatur, ne si a radice miscræ intentionis prodeat, amaros nequitiae fructus producat. Cordis superbia

cum exterius usque ad corpus extenditur, prius per oculos indicatur. Ipsi quippe **249** per fastum tumorem inflati quasi ex sublimi respiciunt, et quo se depriment, alius extollunt (Greg., *Moral.* xxiii, 41, n. 20).

3. Plerumque elatos comitari solet liberæ vocis assertio. Loquuntur quidem per superbiam elationis, et insipientiam locutionis, et tamen loqui se credunt per libertatem rectitudinis. Considerandum est quod plerumque elatos utilius corripimus, si eorum correptionibus quædam laudum fomenta miscemus. Inferenda namque illis sunt aut alia bona, quæ in ipsis sunt, aut dicendum certe quæ poterant esse, si non sunt; et tunc resecanda sunt mala quæ nobis displicent, cum prius ad audiendum placibilem eorum mentem fecerint præmissa bona, quæ placent. Nam et equos indomitos blanda prius manu tangimus, ut eos nobis plenius postmodum per flagella subigamus; et amaro pigmentorum poculo mellis dulcedo adjungitur, ne ea quæ salutis profutura est in ipso gustu aspera amaritudo sentiat; dum vero gustus per dulcedinem fallitur, humor mortiferus per amaritudinem vacuatur (Greg., *Reg. past.* p. iii, c. 17).

4. In quibusdam elatis invectionis exordia permista sunt laude temperanda, ut dum admittunt favores quos diligunt, etiam correctiones recipiant quas oderunt. Superbi quippe eo ipso quo videri altius appetunt, a vera Dei essentia longe per elationem liunt; subsistere etenim nequeunt, quia ab æternæ essentiae soliditate dividuntur; atque hanc primam ruinam tolerant, quia per privatam gloriam in semetipsis cadunt. Sicut per Psalmistam dicitur: *Dejecisti eos, dum alleverantur* (Psal. lxxii, 18), quia eo intrinsecus corruunt, quo male extrinsecus surgunt. Sic aurarum flatu stipula in altum rapitur, sed casu concito ad ima revocatur. Mens hypocritæ nunquam vacat a malitiæ cogitatione; nam sive terrena quæque, seu laudem appetat, et aliis invidet, quæ sibi tribui anhelat, et tanto cæteros perversos ostendere molitur, quanto videri sanctior omnibus appetit, ut ex eo quod alii despicabiles fiunt, ipse reverentior semper appareat; unde fit ut de opinione proximi humana judicium linguæ suæ laqueos proteudat, ut eorum, quibus placere appetit, solus æstimationem capiat. Contemnit quisque superbus reditum suum, desperat veniam, superbit in culpa; sed tamen testem suæ nequitiae intus habet timorem; et quamvis parva videatur foras audaciter agere, de his tamen apud semetipsum cogitur trepidare (Greg., *Moral.* xvii, 8, n. 10).

CAP. XXI. *De avaritia.* — 1. Avaritia est idolorum servitus (Ephes. v, 5), velut amphora os cordis in ambitu apertum tenens (Zach. v). Multi sensu torpent, sed in his quæ appetunt avaritiæ stimulus excitantur. Et qui ad bona videnda cæci sunt, excitantibus præmiis ad peragendum mala vigilantes fiunt. Per plumbi metallum, cujus natura gravis est ponderis, peccatum avaritiæ specialiter designatur, quod mentem, quam infecerit, ita gravem reddit, ut ad petenda sublimia attolli nequaquam possit. Sciendum est quod Sennar latissima vallis est, quæ linguarum facta diversitate destructa est, quæ scilicet turris Babylon dicta est pro ipsa videlicet confusione mentium atque linguarum. Nec innumerito ibi avaritia amphora ponitur, ubi Babylon, **250** id est, confusio ædificatur. Quia dum per avaritiam et impietatem certum est omnia mala exurgere, recte et ipsa avaritia et impietas in confusione perhibentur habitare (Taio, iv, 15; Greg., *Moral.* xiv, 53, n. 65).

2. Æstu avaritiæ homines accensi eo majora de se opera humanis oculis ostendunt, quo ampliora sibi ab hominibus offerri munera appetunt. Qui augere opes ambit, vitare peccatum negligit, et more avium captus, cum escam terrenarum rerum avidè concupiscit, quod stranguletur peccati laqueo, non

agnoscit. Qui in principio hæreditari [Forte, hæreditare] festinant, sortem sibi in novissima benedictionis amputant, quia dum per avaritiæ nequitiam hic multiplicari appetunt, illic ab æterno patrimonio exhæredes fiunt. Cupiditas plerumque latenter oritur in mente, sed punctiones peccatorum omnium patenter producit in opere, quas videlicet punctiones ab hæc radice surgentes statim prædicator egregius insinuat, dicens: *Quam quidam appetentes erraverunt a fide, et inseruerunt se doloribus multis.*

CAP. XXII. *De iracundia.* — 1. Dum tranquillitatem mentis plerumque ira dverberat, dilaniatam quodam modo, scissamque perturbat, ut sibi melipsi non congruat, ac vim intimæ similitudinis amittat. Per iram sapientia perditur, ut quid, quoque ordine agendum sit, omnino nesciatur. Sicut scriptum est: *Ira in simi stulti requiescit (Ecclæ. vii, 10)*, quia nimirum intelligentiæ lumen subtrahit, quam mentem permovendo confundit. Per iram vita amittitur, etsi sapienter teneri videatur, sicut scriptum est: *Ira perdet etiam prudentes (Proverb. xv, 4)*. Quia scilicet confusus animus nequaquam explet, etiam si quid intelligere prudenter valet. Per iram justitia relinquatur, sicut scriptum est: *Ira viri justitiam Dei non operatur (Jac. i, 20)*. Quia dum perturbata mens iudicium suæ rationis exasperat, omne quod furor suggerit rectum putat. Per iram gratia vitæ socialis amittitur, sicut scriptum est: *Noli esse assiduus cum homine iracundo, ne discas sentias ejus, et sumas scandalum animæ tuæ (Proverb. xxii, 24 seq.)*. Quia qui se ex humana ratione non temperat, necesse est bestialiter solus vivat (Taio, iv, 16; Greg., Moral. v, 45, n. 78).

2. Per iram concordia rumpitur, sicut scriptum est: *Vir animosus parit rixas, et vir iracundus effundit peccata (Proverb. xv, 18)*. Iracundus quippe peccata effundit, quia etiam malos, quos incaute ad discordiam provocat, peiores facit. Per iram lux veritatis amittitur, sicut scriptum est: *Sol non occidat super iracundiam vestram (Ephes. iv, 26)*. Quia cum menti iracundia confusionis tenebras incutit, huic Deus radium suæ cognitionis abscondit. Per iram sancti Spiritus splendor excluditur, ut juxta vetustam translationem scriptum est: *Super quem requiescit spiritus meus, nisi super humilem, et quietum, et trementem sermones meos (Isai. lxvi, 2)*? Cum enim humilem diceret, quietum protinus adjunxit. Si enim quietem mentis subtrahat suam, sancti Spiritus habitationem claudit. Spiritus sancti recessione animus per iracundiam vacuus ad apertam mox insaniam ducitur, et usque ad superficiem ab intimo cogitationum fundamento dissipatur; nam iræ suæ stimulis accensus cor palpitat, corpus tremit, lingua se præpedit, facies ignescit, exasperantur oculi, et nequaquam recognoscuntur noti: **251** ore quidem clamorem format, sed sensus quid loquitur ignorat.

3. In nullis itaque iste abreptitius longe est, qui actionis suæ conscius non est. Aliquando homo per iracundiam manus non exerit, sed in maledictionis jaculum linguam vertit. Fratris namque interitum precibus exposcit, et hoc Deum perpetrare expetit quod ipse perversus homo facere vel metuit, vel erubescit; sitque ut voto et voce homicidium peragat etiam cum a læsione proximi manibus cessat. Aliquando ira, perturbato animo, quasi ex iudicio silentium indicit, et quod foras per linguam non exprimit, intus deterius ignescit; ut iratus quisque collocationem suam proximo subtrahat, et nihil dicendo quam sit aversus dicat. Et nonnunquam silentiî severitas per disciplinæ dispensationem geritur, si tamen sollicitè in intimis discretionis forma servetur. Sciendum est quod nonnullos ira citius accendit, facilius deserit. Nonnullos quidem tarde commovet, sed diutius tenet. Plerumque iracundia accendi ignes, gravioribus durioribusque non dispares, accensionem tarde suscipiunt, sed tamen accendi semel difficiliter extinguuntur; et quia se

A tardius in asperitatem concitant, furoris sui diutius ignem servant. Plerique hominum (quod est nequius) et citius iracundiæ flammam accipiunt, et tardius deponunt. Nonnulli vero a se tarde suscipiunt, et citius amittunt. In quibus nimirum quatuor modis liquido lector agnoscat quia et ad tranquillitatis liquidum ultimus plusquam primus appropinquat, et in malo secundum tertius superat.

CAP. XXIII. *Qualiter ira reprimi debeat.* — 1. Duobus modis fracta possidere animum ira desinescit. Primus quippe est ut mens sollicita, antequam agere quodlibet incipiat, omnes sibi quas pati potest contumelias proponat, quatenus, Redemptoris sui probra cogitans, ad adversa se præparet, quæ nimirum venientia tanto fortior excipit, quanto se cautius ex præscientia armavit. Qui improvidus ab adversitate deprehenditur, quasi ab hoste dormiens invenitur, eumque citius iniuricus necat, quia non repugnantem accipit [Al. perforat]. Nam qui mala imminientia per sollicitudinem prævenit, sicque pernoctat, hostiles incensus quasi in insidiis vigilans expectat; et inde ad victoriam valenter accingitur, unde valde nesciens deprehendi putabatur. Solerter animus ante actionis suæ primordia cuncta debet adversa meditari, ut semper hoc cogitans, semper contra hæc thurace patientiæ munitus, et quidquid accesserit, providus superet, et quidquid non accesserit, lucrum putet. Secundus servandæ mansuetudinis modus est, ut cum alienos excessus aspiciamus, nostra, quibus in aliis excessimus, delicta cogitemus (Taio, iv, 17; Greg., Moral. v, 45, n. 81).

2. Considerata infirmitas propria mala nobis excusat aliena. Patienter namque illatam injuriam tolerat, qui pie meminit quod fortasse adhuc habeat in quo debeat ipse tolerari. Quasi aqua ignis extinguitur, cum, surgente furore animi, cuique sua ad mentem culpa revocatur, quia erubescit peccata non parcere, qui vel Deo vel proximo sæpe se reculit præcenda peccasse. Solerter sciendum est quod alia est ira quam impatientia excitat, alia quam zelus format. Illa ex vitio, hæc ex virtute generatur. Si nulla ira ex virtute surgeret, divinæ animadversionis **252** impetum Phinees per gladium non placasset. Hanc iram, quia Heli non habuit, motum contra se implacabiliter supernæ ultionis excitavit. Nam quo contra subditorum vitia tepuit, eo contra illum ira districti æterni rectoris exarsit. *Irascimini, inquit Psalmista, et nolite peccare (Psal. iv, 5)*.

3. Quod nimirum non recte intelligunt, qui irasci nos nobis tantummodo, non etiam proximis delinquentibus volunt. Sic enim proximos amare præcipimur, ut iis errantibus, sicut nostris vitiis, irascamur. Unde per Salomonem dicitur: *Melior est ira quam risus (Ecclæ. vii, 4)*, quia per tristitiam vultus corrigitur animus delinquentis. Idem Psalmista ait: *Turbatus est præ ira oculus meus (Psal. vi, 8)*. Ira quippe per vitium mentis oculum excæcat. Ira autem per zelum turbat, quia qui saltem rectitudinis æmulatione concutitur, ea, quæ nisi tranquillo corde percipi non potest, contemplatio dissipatur. Ipsa zeli per mansuetudinem recta æmulatione æterna post paululum in tranquillitate mentis oculum largius aperit, quæ hæc interim per commotionem claudit; et unde mens turbatur, ne videat, inde proficit, ut ad videndum verius clarescat.

CAP. XXIV. *De invidia.* — 1. Invidere non possumus nisi eis quos in aliquo meliores putamus. Parvulus ergo est qui invidia occiditur; quia ipse testimonium perhibet, quod eo minor sit, cujus invidia torquetur. Parvulus est qui livore occiditur, quia, nisi inferior existeret, de bono alterius non doleret. Sciendum summopere est quia quamvis per omne vitium, quod perpetratur, humano cordi virus infunditur, in hac tamen nequitia tota sua viscera serpens concutit, et imprimendæ malitiæ pestem evomit. De quo nimirum scriptum est: *Invidia diaboli mors intravit in orbem terrarum (Sup. ii, 24)*. Nam cum de-

victum cor livoris putredo corrumpit, ipsa quoque exteriora indicant quam graviter animum vesania instigat. Per invidiam color pallore afficitur, et oculi deprimentur. Mens accenditur, et membra frigescent. Fit in cogitatione rabies, in dentibus stridor. Cumque in lateribus cordis crescens absconditur, odium dolore caeco tenebrat [Al., terebrat] conscientiam, et vulnus inclusum, nil letum de propriis libet. Quia tabescentem mentem sua poena satiat, quam felicitas torquet aliena; quanto extranei operis in altum vera fabrica ducitur, tanto fundamentum mentis lividae profundius suffoditur, ut quo alii ad meliora præparant, eo ipsa deterius ruat. Qua ruina videlicet etiam illud destruitur, quod in aliis actibus perfecto opere surrexisse putabatur. Nam cum invidia mentem tabefecerit, cuncta quæ invenerit bene gesta consumit. (Taio, iv, 18; Greg., Moral. v, 46, n. 84).

2. Per sapientissimum Salomonem dicitur: *Vita carnum sanitas cordis. Putredo ossium invidia* (Proverb. xiv, 30). Quid enim per carnes, nisi infirma quædam, ac tenera, et quid per ossa, nisi fortia acta signantur? Et plerumque contingit ut quidam cum vera cordis innocentia in nonnullis suis actibus infirmi videantur. Quidam vero jam quædam ante humanos oculos robusta exercent, sed tamen erga aliorum bona intus invidiæ pestilentia tabescent. Bene ergo dicitur: *Vita carnum sanitas cordis*, quia si mentis innocentia custoditur, etiam si qua foris infirma sunt. **253** quandoque roborantur; et recte subditur: *Putredo ossium invidia*, quia per livoris vitium ante Dei oculos pereunt etiam fortia acta virtutum. Ossa quippe putrescere est etiam quædam robusta per invidiam deperire.

CAP. XXV. De suppressenda invidia. — 1. Difficile est ut hec quisque alteri non invidet, quod adipisci alter exoptat, quia quicquid temporale percipitur, tanto fit minus singulis, quanto dividitur in multis; et idcirco desiderantis mentem livor excruciat, quia hoc quod appetit, aut fuditus alteri accipiens admittit, aut a quantitate restringit. Qui livoris peste plene carere desiderat, illam hæreditatem diligat quam cohæredum numerus non angustat. Quæ tanto largior ostenditur, quanto ad hæc percipientium multitudo dilatatur. Imminutio livoris est effectus surgens internæ dulcedinis, et plena mors ejus est perfectus amor æternitatis; cum perfecte in amorem æternitatis homo rapitur, plene etiam in proximi dilectione sine omni invidia solidatur. Quia cum nulla terrena desiderat, nihil est quod ejus erga proximum charitati contradicat (Taio iv, 19; Greg., Moral. v, 46, n. 86).

CAP. XXVI. De malitia. — 1. In Evangelio Veritas ait: *Quæ vultis ut faciant vobis homines, et vos facite illis* (Math. vii, 12). Quibus duobus utriusque Testamenti mandatis per unum malitia percipitur, per alium benignitas prorogatur, ut quod non vult malum pati quisque, hoc non faciens cesset a nocendi opere. Curandum magnopere est ut erga proceres, quisque mansuetudinem longanimitatis exhibeat, ut malitiæ languentibus gratiam benignitatis ostendat [Al. impendat], ut discordes pace muniat, et concordet ad concupiscentiam veræ pacis accingat. Cor pessimum ex sua et non aliena malitia tabescit. Sicut scriptum est: *Zelus apprehendit populum ineruditum, et nunc ignis adversarios consumit* (Isai. xxvi, 11). Sicut autem ignis amoris mentem erigit, ita ignis malitiæ involvit. Quia et Spiritus sanctus cor quod replebat ad amorem erexit, et ardor malitiæ ad inferiora semper incurvat. Malos non solum ignis per vindictam post cruciat, sed nunc etiam per livorem crenat, quia qui post puniendi sunt retributionis supplicio, nunc semetipsos afficiunt malitiæ tormento (Taio, iv, 20; Greg., Moral. x, 6, n. 46; 1 in Ezech., hom. 2, n. 12).

CAP. XXVII. De discordia. — 1. Admonendi sunt discordes, quia quantislibet virtutibus polleant, spi-

rituales fieri nullatenus possunt, si uniri per concordiam proximis negligant. Ad unam ergo vocationis spem nequaquam pertingitur, si non ad ea unita cum proximis mente curatur. Sæpe nonnulli, quo quædam specialiter dona percipiunt, eo superbiendo donum concordia, quod majus est, amittunt, ut si fortasse carnem præ cæteris gulæ refrenatione quis edomet, concordare eis quos superat abstinendo contemnat. Qui abstinentiam a concordia separat, quid admoveat Psalmista perpendat; ait enim: *Laudate eum in tympano et choro* (Paul. xliix, 3). In tympano namque sicca et perensa pellis resonat, in choro autem voces societas concordant. Quisquis itaque corpus affligit, si concordiam deserit, Deum quidem laudat in tympano, et non laudat in choro. Sæpe quosdam major scientia erigit, a cæterorum societate disjungit, et quo plus sapiunt, eo a concordia virtute despiciunt. Quo quisque melius sapit, eo concordiam deserens, deterius delinquit. Et idcirco inexcusabiliter merebitur **254** supplicium, quia prudenter, si voluisset, potuit vitare peccatum. Admonendi sunt dissidentes, ut noverint, quod tandiu nullum boni operis Deo sacrificium immolant, quandiu a proximorum charitate discordant (Greg. Reg. pust. p. iii, c. 22; Taio, iv, 21).

CAP. XXVIII. De odio. — 1. Si increpatione hominum idcirco retineamus, quia contra nos insurgere odia formidamus, non jam lucra Dei, sed nostra procul dubio quarimus. Necesse nobis est ut aliquando toleremus tacendo odiosos, quod sunt, quatenus in nobis discant vivendo, quod non eunt. Cavendum summopere est, ne immoderate linguam loquacitas pertrahat; et eam usque ad lasciviam obtruncationis extendat, ne odium malitia excitet, et os usque ad jaculum maledictionis inclinet. In Evangelio Veritas ait: *Quæ vultis ut faciant vobis homines, et vos facite illis* (Math. vii, 12). Ac si aperte dicere: *Quod ob alio tibi adis fieri, vide ne tu alteri per odium facias* (Tob. iv, 16). Sciendum magnopere est quod nonnunquam eum redarguantur pravi, deteriores existant, nosque magnis odiis insequuntur. Ipsi ergo, et non nobis parcimus, si ab eorum redargutione procerum amore cessamus (Taio, iv, 22; Greg., Moral., xx, 21, n. 47).

CAP. XXIX. De concupiscentia oculorum. — 1. Quisquis per corporis fenestras incaute exterius respicit, plerumque in delectationem peccati, etiam nolens, cadit, atque obligatus desiderio incipit velle quod noluit. Præcepta anima dum ante non prævidet, ne incaute videat quod concupiscat, cæca postmodum incipit desiderare quod vidit. Unde et propheta mens, quæ sublevata sæpe internis mysteriis intererat, quia alienam mulierem incaute vidit, obtenebrata postmodum sibi illicite conjunxit (II Reg. xi, 2). Sanctus vir, quia, acceptis corporis sensibus, velut subjectis ministris quidam a quissimus iudex præest, culpas conspicit, antequam veniant, et velut insidiant morti [Al., hosti] fenestras corporis claudit, dicens: *Pepigi [ædus cum oculis meis, ut ne cogitare quidem de virgine* (Job. xxxi, 1). Scilicet, ne prius incaute aspiceret quod postmodum invitatus amaret. Semel species formæ si cordi per oculos fuerit alligata, vix magis luctaminis manu solvitur (Taio, iv, 23; Greg., Moral. xxi, 2, n. 4).

2. Ne ergo quædam lubrica in cogitatione versemus, providendum nobis est, quia intueri non debet quod non licet concupisci, ut munda mens in cogitatione servetur, a lasciviva voluptatis suæ deprimenti sunt oculi, quasi quidam raptores ad culpam. Neque enim Eva lignum vetitum contigisset, nisi hoc prius incaute respiceret. Scriptum quippe est: *Vidit mulier quod bonum esset lignum ad vescendum, et pulchrum oculis, aspectuque delectabile; tulit de fructu illius, et comedit* (Gen. iii, 6). Pensandum summopere est quanto debemus moderamine erga illicita visum restringere nos, qui mortaliter vivimus, si et Eva mater viventium per oculos ad mortem venit.

Sub Judææ voce, quæ, exteriora videndo concupiscens, bona interiora perdidit, propheta dicit: *Oculus meus deprædatus est animam meam* (Thren. iii, 51). Concupiscendo enim visibilia invisibiles virtutes amisit. Quia ergo interiorum fructum per exteriorum visum perdidit, per oculum corporis per tulit prædam cordis.

CAP. xxx. De gulæ concupiscentia. — 1. Sciendum est quia nos quique modis gulæ vitium tentat. Aliquando namque indigentia tempora prævenit. Aliquando vero tempus non prævenit, sed cibos lautiores querit. Aliquando quælibet, quæ **255** sumenda sint, præparari accuratius expetit. Aliquando autem et qualitati ciborum, et tempori congruit, sed in ipsa quantitate sumendi mensuram refectionis excedit. Nonnunquam vero et abjectius est quod desiderat, et tamen ipso æstu immensi desiderii deterius peccat. Vitiolorum tempora melius ostendimus, si hæc exemplis evidentibus approbamus. Mortis quippe sententiam patris ore Jonathas meruit (*I Reg. xv, 27*), quia in gustu mellis constitutum edendi tempus antecessit. Ex Ægypto populus eductus, in eremo occubuit (*Num. xvi, 5*), quia, despecto manna, cibos carniū petivit, quos lautiores putavit. Prima filiorum Heli culpa suborta est (*I Reg. ii, 12*), quod ex eorum voto sacerdotis puer non antiquo more coctas vellet carnes de sacrificio suscipere, sed crudas quereret, quas accuratius exhiberet (*Taio, iv, 24; Greg., Moral. xxx, 18, n. 60*).

2. Cum ad Jerusalem dicitur: *Hæc fuit iniquitas Sodomæ sororis tuæ: superbia, saturitas panis, et abundantia* (*Ezech. xvi, 49*), aperte ostenditur quod ideo salutem perdidit, quia cum superbie vitio mensuram moderatæ refectionis excessit. Primogenitorum gloriam ideo Esau amisit, quia magno æstu desiderii vilem cibum, id est, lenticulam concupivit, quam dum venditis primogenitis prætulit, quo in illum appetitu anhelaret, indicavit. Neque enim cibus, sed appetitus in vitio est; unde et lautiores cibos plerumque sine culpa sumimus, et abjectiores non sine reatu conscientia degustamus. Esau primatum per esum lenticulæ perdidit, et Elias in eremo virtutem corporis [*Al., spiritus*] carnes edendo servavit (*III Reg. xvii, 6*). Plerumque primi parentis culpa committitur, etiam cum abjecta et vilia sumuntur. Neque enim Adam solus, ut a vitio se poma suspenderet, præceptum prohibitionis accepit (*Gen. iii, 6*). Nam cum alimenta quædam Deus salutis nostræ contraria indicat, ab his nos quasi per sententiam revocat, et cum concupiscentes noxia attingimus, profecto quid aliud quam vitia degustamus?

3. Ea in cibo sumenda sunt quæ naturæ necessitas querit, non quæ edendi libido suggerit; ne si hæc immoderata discretio minus caute prospiciat, in illicita se concupiscentiæ quis voragine mergat. Nisi gulæ deditos immoderata loquacitas raperet, dives ille, qui epulatus quotidie splendide dicitur, in lingua gravius non arderet. Ait enim: *Pater Abraham, miserere mei, et mitte Lazarum, ut intingat extremum digiti sui in aquam, ut refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma* (*Luc. xvi, 24*). Quibus verbis ostenditur quia epulando quotidie erebrius in lingua peccaverat, qui totus ardens desiderabat præcipue in lingua refrigerari. Plerumque edacitas usque ad luxuriam pertrahit, quia dum satietate venter extenditur, aculei libidinis excitantur. Quia gulæ deditos luxuria sequitur, propheta testatur, qui, dum aperta narrat, occulta denuntiat, dicens: *Princeps coquorum destruxit Jerusalem* (*Jerem. xxxix, 15, sec. Hebr. et LXX*). Princeps namque coquorum venter est, cui magna cura a coquis obsequium impenditur, ut ipse delectabiliter cibus impleatur. Muri autem Jerusalem virtutes sunt animæ ad desiderium supernæ pacis elevate. Coquorum igitur princeps muros Jerusalem dejecit, quia dum venter ingluvie extenditur, virtutes animæ per luxuriam destruantur (*Greg., Reg. past. p. iii, c. 19*).

CAP. xxxi. De multiloquio. — 1. Admonendi sunt multiloquio vacantes, ut vigilanter aspiciant a **256** quanto rectitudinis statu depereant, dum per multiloquia [*Forte, multiloquia*] verba dilabantur. Iniqua etenim mens aquæ more circumclusa ad superiora colligitur, quia illic repetit, unde descendit. Quare relaxata deperit, quia se per infamia inutiliter spargit. Qui supervacuis verbis a silentii sui censura dissipatur, quasi tot rivis extra se ducitur. Unde et redire interius mens ad sui cognitionem non sufficit, quia, per multiloquium sparsa, a secretu se intimæ considerationis excludit. Totam se vero insidiantis hostis vulneribus detegit, quia nulla munitione custodiæ circumcludit. In Proverbia scriptum est: *Sicut urbs patens, et absque murorum ambitu, ita vir qui non potest in loquendo cohibere spiritum suum* (*Proverb. xxv, 28*). Qui enim murum silentii non habet, patet inimici jaculis civitas mentis, et cum se per verba extra semetipsam eicit, apertam se adversario ostendit; quam tanto ille sine labore superat, quanto et illa quæ vincitur contra semetipsam per multiloquium pugnat. Plerumque per quosdam gradus desidiosa mens in foveam lapsus impellitur, et dum otiosa verba cavere negligimus, ad noxia pervenimus, ut prius loqui aliena libeat, et postmodum distractionibus vitam eorum de quibus loquitur mordeat; ad extremum vero usque ad apertas lingua contumelias erumpat, quia multiloquio quisquis serviens, rectitudinem justitiæ tenere nequaquam possit, testatur Propheta, qui ait: *Vir linguosus non dirigetur super terram* (*Psal. cxxvii, 12*). Hinc Salomon ait: *In multiloquio peccatum non deerit* (*Proverb. x, 19*). Pravi homines, sicut in sensu leves sunt, ita in locutione præcipientes, et reticere pertractando negligunt quæ loquantur, sed quod levis conscientia concipit, levius protinus lingua loquitur (*Greg. Reg. past. p. iii, c. 14; Taio, iv, 26; Greg., ibid., et vii Moral. 57, n. 57, 78; v, 45, n. 50*).

CAP. xxxii. De taciturnitate. — 1. Lingua discrete frenanda est, non insolubiliter obliganda; scriptum namque est: *Sapiens tacebit usque ad tempus* (*Ecl. ii, 7*), ut nimium cum opportunum considerat, postposita censura silentii, loquendo quæ congruunt, in usum se utilitatis impendat. De tacendi atque loquendi censura per Salomonem dicitur: *Tempus tacendi, et tempus loquendi* (*Ecl. iii, 7*). Discrete quippe vicissitudinum pensanda sunt tempora, ne aut cum restringi lingua debet, per verba inutiliter defluat, aut cum loqui utiliter potest, semetipsam pigre restringat. Quanta sit utilitatis taciturnitas, silentium Propheta considerans, ait: *Pax, Domine, custodiam ori meo, et ostium circumstantiæ labiis meis* (*Psal. cxi, 5*). Non enim poni labiis suis parietem, sed ostium petiit, quod videlicet aperitur et clauditur; unde et nobis caute discernendum est quatenus os discretum et congruo tempore vox aperiat, et rursus congruo taciturnitas claudat. Sollicite studeant nimis taciti, non solum quales foras ostendere, sed etiam quales se debeant intus exhibere, ut plus ex cogitationibus occultum iudicium quam ex sermonibus reprehensionem metuant proximorum (*Taio, iii, 45; Greg. Moral., vii, 57, n. 61; Reg., past., p. iii, c. 14*).

2. Insinuari nimis tacitis debet quia, dum quædam vitia incaute fugiunt, occulte deterioribus implicantur. Nam sæpe linguam quia immoderatus frenant, in corde gravius multiloquium tolerant, ut eo plus cogitationes in mente ferveant, quo illas violenta custodia indiscreti silentii angustat. Plerumque contingit ut mens nimium taciti linguam premat, **257** mentem elevet, et cum suam nequitiam minime considerat, tanto apud se cunctos liberius, quanto et secretius accuset. Sæpe nimis taciti, cum nonnulla injusta patiuntur, eo in acriorem dolorem prodeunt, quo ea quæ sustinent non loquuntur. Nam si illas molestias tranquille lingua diceret, a conscientie dolor emanaret. Vulnere enim clausa plus cruciant;

nam cum putredo, quæ interius fervet, ejicitur, ad salutem dolor aperitur. Scire debent qui plusquam expedit tacent, ne inter molesta quæ tolerant, dum linguam tenent, vim doloris exaggerent. Admonendi sunt enim, ut si proximis sicut se diligunt, minime illis taceant, unde et eos juste reprehendunt. Vocis medicamine utrorumque salutem concurrunt, dum ab illo qui infert actio prava compescitur, et ab hoc qui sustinet doloris fervor vulnere aperto temperatur. Qui proximorum mala respiciunt, et tamen in silentio linguam preinunt, quasi, inspectis vulneribus, usum medicaminis subtrahunt; et eo mortis auctores linunt, quo virus quod portant curare noluerunt.

CAP. XXXIII. De perversa locutione. — 1. Sicut perfecti viri perversos proximis non debent fugere, quia et eos sæpe ad rectitudinem trahunt, et ipsi ad perversitatem nunquam trahuntur, ita infirmi quique societatem debent declinare malorum, ne mala quæ frequenter aspiunt, et corrigere non valent, delectentur imitari. Sicut malus aer assiduo flatu tractus inficit corpus, ita perversa locutio assidue aucta infirmantium illicit animum, ut tabescat delectatione pravi operis, et assidui iniquitate sermonis. Unde Paulus ait (*I Cor. xv, 53*): *Corrumpunt mores bonos colloquia mala* (*Taio, iv, 27; Greg., i in Ezech., hom. 9, n. 23*).

CAP. XXXIV. De luxuria. — 1. Malum luxuriæ aut cogitatione perpetrat, aut opere. Callidus namque adversarius noster cum ab effectu operis expellitur, secretas polluere cogitationes molitur. Quisquis mundi hujus successibus elevatus, lenocinante cordis laticia, tentari se luxuriæ stimulis sentit, Joseph factum ad memoriam revocet, et in arce se castitatis servet. Cum voluptas lubrica tentat in prosperis, hæc ipsa sunt prospera aculeo tentationis opponenda, ut eo eruhescamus prava committere, quo nos a Deo meminimus gratuita dona bonaque percepisse. Propheta David subito casu per luxuriam defluxit, dum, in solarío deambulans, alienam conjugem concupivit, et abstulit, ejusque virum eum damno sui exercitus interemit (*II Reg. xi, 4*); et repentino casu cecidit, cum mens illa, mysteris cœlestibus assueta, inopinata tentatione devicta est, atque immanissimæ turpitudini subacta. Quasi saxum de loco suo translatum est, cum Propheta animus, a prophetiæ mysteriis exclusus, ad cogitandas turpitudines venit. Salomon ille quondam sapientissimus, nimietate luxuriæ superatus, immoderato usu, atque assiduitate mulierum, ad hoc usque perductus est, ut templum idolis labriicaret; et qui prius templum Deo construxerat, assiduitate libidinis etiam perfidiæ substratus, idolis construere templa non timeret (*III Reg. xi, 7*). Sicque factum est ut ab assidua carnis petulantia usque ad mentis perfidiam perveniret, quia subripiente paulisper infusione peccati, terra cordis illius ad consumptionem defluxit. Voluptatum carnis amatoribus dicitur: *Mortificate membra vestra, quæ sunt super* **258** *terram* (*Coloss. iii, 5*). Id est, fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiscentiam malam (*Taio, iv, 30; Greg., Moral. xxi, 2, n. 50; Reg. past. iii, 27; Moral. xxx, 10, n. 58; xii, 48, n. 25; xxvi, 17; n. 27*).

2. Plerumque virus libidinis de radice nascitur elationis; tunc ergo caro vincit, cum spiritus latenter intumescit, quia tunc anima per originem culpæ in jumentorum petulantia cecidit, cum efferendo se more volucrum, ultra quam debuit evolavit. Interdum per elationis vitium longa continentia repente dissolvitur; et plerumque usque ad senium virginitas servata vitatur; quia negligitur humilitas cordis, rectus iudex despicit integritatem corporis. Et quandoque per apertum malum reprobos annuntiat, quos dudum reprobos in occulto tolerabat. Quisquis diu servatum bonum subito perdidit, apud semetipsum intus aliud malum tenuit, ex quo ad aliud subito erupit. Per quod ab omnipotente Deo etiam tunc alienus existit, quando se ei per munditiam corporis

A inhærere monstravit. Humano generi de peccato tentari, peccatum est. Quo, quia quaudiu vivimus, perfecte omnino non earemus, scientia prædicatorum cum hoc expellere plene non potuit, ei de nostro cordis habitaculo regnum tulit, ut appetitus illicitus, etsi plerumque bonis nostris cogitationibus occulte se quasi fur inserit, saltem si ingreditur, non dominetur (*Greg., Moral. xxi, 3*).

CAP. XXXV. De torpore animi. — 1. Plerumque mens hominis a cura suæ sollicitudinis dormiens verberatur, et non dolet, quia sicut imminente malo non prospicit, sic neque si perpetraverit, agnoscit. Trahitur, et nequaquam sentit, quia per illecebras vitiorum ducitur, nec tamen ad sui eustodiam suscitatur. Quamvis somno torporis a sui custodia quisque prematur, vigilare tamen ad curas sæculi nititur, ut semper voluptatibus debrietur. Et cum ad illud dormiat, in quo solerter vigilare debuerat, ad illud vigilare appetit, ad quod laudabiliter dormire potuisset. Per Salomonem in Proverbiis dicitur: *Et eris quasi dormiens in medio maris, et quasi sopitus gubernator amisso clavo* (*Proverb. xxiii, 34*). In medio enim maris dormit, qui, in hujusmodi tentationibus positus, providere motus irruentium vitiorum, quasi imminente vada, aquarum cumulos negligit, et quasi gubernator clavum amittit, quando mens ad regendam navem corporis, studium sollicitudinis perdidit. Scriptum est: *Stellio manibus nititur, et moratur in ædibus regis* (*Proverb. xxx, 28*). Plerumque aves quas ad volandum penna sublevat, in vepribus resident; et stellio, qui ad volatum pennas non habet, nitens manibus regni ædificium tenet. Quia nimirum sæpe ingeniosi quique dum per negligentiam torpent, in pravis actibus remanent, et simplices, quos ingenii penna non adjuvat, ad obtinenda æterni regni mœnia virtus operationis levat (*Taio, iv, 3; Greg. Reg. past. iii, 54*).

2. Stellio manibus nititur, in regis ædibus moratur, quia illo simplex per intentionem recti operis pervenit, quo ingeniosus minime ascendit. Quæstio suboritur: Cur vel negligenti intelligentiæ donum tribuitur, vel studiosus quisque sensus sui tarditate præpeditur? Ad quam citius respondetur, dum protinus per Salomonem subditur: *Nihil in terra sine causa* (*Job. v, 6*). Idcirco enim sæpe et desidiosus ingenium accipit, unde negligens etiam justius puniatur, quia quod sine labore assequi potuit, **259** scire contemuit. Et idcirco nonnunquam studiosus tarditate intelligentiæ premitur, ut eo majora præmia retributionis inveniat, quo majora in studio inventionis elaborat; nihil ergo est in terra sine causa, quando et studioso tarditas ad præmium proficit, et desidiosus velocitas ad supplicium crescit. Mentis desidia, dum congruo fervore non accenditur, a bonorum desiderio funditus convalescent, lurtim torpore mactatur (*Greg., Moral. vi, 11, n. 13; Reg. past. p. iii, c. 15*).

CAP. XXXVI. De pigritia. — 1. Suadendi sunt pigri, ne agenda bona, dum differunt, amittant, et dum opportune agere quæ possunt nolunt, paulo post, cum volunt, non valeant. Plerumque piger dum necessaria agere negligit, quædam sibi difficulta opponit; quædam vero incaute formidat, et dum quasi invenit quod velut juste metuat, ostendit quod in otio quasi non injuste torpescat. Pigro etenim per Salomonem dicitur: *Propter frigus piger urare nolit, mendicabit ergo æstate, et non dabitur ei* (*Proverb. xx, 4*). Propter frigus quippe piger non ardet, dum, desioso torpore constrictus, agere quæ debet bona dissimulat, et dum parva ex adverso mala metuit, operari maxima prætermittit. Bene quidem subditur: *Mendicabit æstate, et non dabitur ei*. Qui enim nunc in bonis operibus non exsudat, cum sol iudicii ferventior apparuerit, quia frustra regi aditum postulat, nihil accipiens æstate mendicat. Idem Salomon ait: *Per agrum hominis pigri transit, et vineam viri stulti, et ecce totum repleverant urticae,*

uperuerant super faciem ejus spinæ, et maceria lapidum destructa erat (Proverb. xxiv, 30). Per agrum hominis pigri atque per vineam viri stulti transire, est ejuslibet vitam negligentis inspicere, ejusque opera considerare, quam urticæ, vel spinæ replent, quia in corde negligentium prurientia terrena desideria et punctiones pullulant vitiorum. Cum disciplinæ vigor in corde reproborum, pigritia dominante, dissolvitur, ante eorum oculos euncta honorum opera despectui habentur, nihilque esse restimant quiddid de virtutibus electorum vident (Taio, iv, 32; Greg., Reg. past. p. iii, c. 15; Moral., xx, 25, n. 54).

CAP. xxxvii. *De murmuratione.* — 1. Perversa mens, quando per increpationem corripitur, aut prædicationis dulcedine ad bona suadet, de correctione fit deterior; et inde in murmurationis iniquitate succenditur, unde debuit ab iniquitate compesci. Quisquis pro peccato percussus, nisi murmurando renitatur, eo ipso jam esse justus inchoat, quofertentis iustitiam non accusat (Greg., in Ezech., hom. 9, n. 32; Taio, iv, 33).

CAP. xxxviii. *De mendacio.* — 1. Plana omnino est veritatis via, et grave iter est mendacii, sicut scriptum est: *Docuerunt linguam suam loqui mendacium; ut iniqua agerent, laboraverunt* (Jerem. ix, 5). Quisquis, relicta veritate, mentiri deliberat, ut audientium animum fallat, quantus ei labor est sollicite custodire ne ipsa ejus fallacia deprehendi queat? Ponit quippe ante oculos quid sibi a veritatem scientibus responderi possit, et cum magno cogitatu pertractat quomodo per argumenta falsitatis documenta veritatis exsuperet. Omne mendacium iniquitas est, et omnis iniquitas mendacium, quia profecto ab æquitate discrepat quiddid a veritate discordat. Nonnunquam mendacium pejus est meditari quam loqui. Nam loqui plerumque præcipationis est, meditari vero studiosæ pravitatis. Et quis ignoret in quanta distantia **260** culpa distinguitur, utrum præcipatione alicui, studiose mentitur? Summo opere est cavendum omne mendacium, quamvis nonnunquam sit aliquid mendacii genus culpæ levioris, si quisquam præstando mentitur. Scriptum est (Sap. i, 11; Psal. v, 7): *Os quod mentitur occidit animam. Perdes eos qui loquuntur mendacium* (Taio, iv, 34; Greg., Moral. xi, 42, n. 47).

2. Hoc quoque mendacii genus perfecti viri summo opere fugiunt, ut nec vita ejuslibet per eorum fallaciam offendatur, nec suæ animæ noceat, dum præstare carni nituntur alienæ, quamquam hoc ipsum in peccati genus facillime credimus relaxari. Nam si quælibet culpa sequenti solet pia operatione purgari, quanto magis hæc facile abstergitur, quam mater boni operis pietas ipsa comitatur? In obsteritium Ægyptiarum recompensatione cognoscitur quid mendacii culpa mereatur. Nam benignitatis carum merces, quæ potuit eis in æterna vita retribui, pro admista culpa mendacii in terrena est compensatione declinata, ut in vita sua, quam mendacio tueri valuerunt, ea quæ fecerunt bona recipere, et ulterius quod expectarent mercedis suæ præmium non haberent. Beatus Job amicis suis non recte sententibus dicit: *Nunquid Deus indiget vestro mendacio, ut pro illo loquamini dolos* (Job. xiii, 7)? Deus mendacio non eget, quia Veritas fulciri non querit auxilio falsitatis (Greg., Moral. xi, 25, n. 37).

CAP. xxxix. *Quibus modis peccatum perpetratur.* —

1. Quatuor modis peccatum perpetratur in corde, quatuor consummatur in opere. In corde namque suggestione, delectatione, consensu et defensionis audacia perpetratur. Fit enim suggestio per adversarium, delectatio per carnem, consensus per spiritum, defensionis audacia per elationem. Plerumque culpa, quæ terrere mentem debuit, extollit, et dejiciendo elevat, sed gravius elevando supplantat. Unde et illam primi hominis rectitudinem antiquus hostis his

A quatuor ictibus fregit; nam serpens suasit, Eva delectata est, et Adam consensit; qui etiam requisitus confiteri culpam, per audaciam noluit. Hoc in humano genere quotidie agitur, quod actum in primo parente nostri generis non ignoratur. Serpens suasit, quia occultus hostis mala cordibus hominum latenter suggerit. Eva delectata est, quia carnalis sensus ad verba serpentis mox se delectationi subternit. Assensum vero mulieri ipse præpositus præbuit, quia dum caro in delectationem rapitur, etiam a sua rectitudine spiritus infirmatus inclinatur (Taio, iv, 35; Greg., Moral. iv, 27, n. 49).

2. Sicut quatuor modis peccatum perpetratur in corde; videlicet suggestione, delectatione, consensu, et defensionis audacia, ita etiam quatuor modis peccatum consummatur in opere. Prius namque latens culpa agitur, postmodum vero etiam ante oculos hominum sine confusione reatus aperitur; dehinc et in consuetudinem ducitur; ad extremum quoque vel falsæ spei seductionibus, vel obstinatione miseræ desperationis enutritur. In primo parente didicimus quibus tribus modis omnis culpæ nequitia perpetratur, suggestione scilicet, delectatione, et consensu. Primum itaque per hostem, secundum vero per carnem, tertium per spiritum perpetratur. Insidiator enim prava suggerit, caro se delectationi subjicit, ad extremum spiritus victus delectatione consentit. Suggestione diaboli **261** nonnunquam peccatum agnoscimus; delectatione vincimur; consensu etiam ligamur. Unde exclamandum nobis cum Apostolo est: *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus? Ut audiamus consequentem consolationem: Gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum* (Rom. vii, 24). Plerumque enim idemque peccatum et poena est, et causa peccati; quod melius ostendimus, si res ipsas ad medium deducimus. Effrenata enim ventris ingluviem in fervore luxuriæ plenitudinem carnis iustigat. Perpetrata autem luxuria sæpe aut perjurio, aut homicidio tegitur, ne humanarum legum ultione puniatur. Beatus Job typum peccantium intra Ecclesiam designans ait: *Concidit me vulnere super vulnere* (Job. xvi, 14). Infirmis suis sancta Ecclesia vulnere super vulnere conceditur, quando peccatum peccato additur, ut culpa vehementius exaggeretur. Quem enim avaritia pertrahit ad rapinam, rapina ducit ad fallaciam, ut perpetrata culpa ex falsitate etiam defendatur. Quid iste, nisi super vulnere concisus est vulnere? (Greg., Reg. past. p. iii, c. 29; Moral. xiii, 17, n. 20.)

CAP. xl. *De octo principalibus vitiis; qualiter possessas mentes exhortent.* — 1. Octo sunt principalia vitia quæ humanum infestant animum, quorum suggestiones bene contuens egregius doctor Gregorius insinuat, sententiam illam beato Job a Domino dictam exponens, ubi ait: *Exhortationes ducum, et ululatum exercitus.* Tentantia quippe vitia, quæ invisibilia contra nos præstant, regnant super se superbe militant. Alia more exercitus subsequuntur. Neque enim culpæ omnes pari accessu corrumpuntur, sed dum majores et paucæ neglectam mentem præveniunt, minores et innumeræ ad illam se catervatim fundunt. Ipsa namque regina vitiorum superbia eum devictum pene cor cepit, mox illud septem principalibus vitiis quasi quibusdam suis ducibus devastandum tradit. Quos videlicet duces exercitus sequitur, quia ex eis procul dubio importunæ vitiorum multitudines oriuntur. Quare melius ostendimus, si ipsos duces atque exercitum ipsum specialiter, ut possumus, enumerando proferamus.

2. Radix quippe euncti mali superbia est, de qua Scriptura attestante, dicitur: *Initium omnis peccati superbia.* Prime autem ejus soboles, septem nimirum vitia principalia, de hac invulsi radice proferruntur. Scilicet inanis gloria, invidia, ira, tristitia, avaritia, ventris ingluviem, et luxuria. Nam quia his septem superbiæ vitis nos captos doluit, ideo Redemptor noster ad spirituale liberationis prælium

Spiritus septiformis gratia plenus venit. Sed habent contra nos hæc singula exercitum suum; nam de inani gloria inobedientia, jactantia, hypocrisis, contentiones, pertinacis, discordis, et novitatum presumptiones oriuntur. De invidia odium, susurratio, detractio, et exultatio in adversis proximi, afflictio autem in prosperis nascitur. De ira rixæ, homicidia, tumor mentis, contumelias, clamor, indignatio, blasphemias profertur. De tristitia malitia, rancor, pusillanimitas, desperatio, torpor circa præcepta, vagatio mentis erga illicita nascitur. De avaritia proditio, fraus, fallacia, perjuria, inquietudo, violentia, et contra misericordiam obdurationes cordis oriuntur. De ventris ingluvie inepta lætitia, **262** scorritas, immunditia, multiloquium, hebetudo sensus circa intelligenda propagatur. De luxuria cæcitas mentis, inconsideratio, inconstantia, præcipitatio, amor sui, odium Dei, affectus presentis seculi, horror autem, vel desperatio futuri generatur.

3. Quia ergo septem principalia vitia tantam de se vitiorum multitudinem proferunt, cum ad cor veniunt, quasi subsequentis exercitus catervam trahunt. Ex quibus videlicet septem quinque spiritualia duoque carnalia sunt. Et unumquodque eorum tanta sibi cognatione junguntur, ut non nisi unum de altero proferatur. Prima namque superbiæ soboles inanis est gloria, quæ dum oppressam mentem corrumpit, mox invidiam gignit, quia nimium, dum vani nominis potentiam appetit, ne quis hæc alius adipisci valeat, tabescit. Invidia quoque iram generat, quia quanto interno laboris vulnere animus sauciatur, tanto etiam mansuetudo tranquillitatis amittitur, et quia quasi dolens membrum tangitur, ideoque positæ actionis mens velut gravius pressa sentitur. Ex ira quippe tristitia oritur, quia turbata mens, quod inordinate se concutit, eo addendo confundit, et cum dulcedinem tranquillitatis amiserit, nihil ei nisi ex turbatione subsequens mæror parit. Tristitia quoque ad avaritiam derivatur, quia dum confusum cor bonum lætitiæ in semetipso intus amiserit, unde consolari debeat loris querit; et tanto magis exteriora bona adipisci desiderat, quanto gaudium non habet ad quod intrinsecus recurrit.

4. Hæc vero duo carnalia vitia, id est, ventris ingluvies et luxuria supersunt, sed cunctis liquet quod de ventris ingluvie luxuria nascitur, dum in ipsa distributione membrorum ventri genitalia submixta videantur. Unde dum unum inordinate reficitur, aliud procul dubio ad contumelias excitatur. Bene autem duces exhortari dieti sunt, exercitus ululare, quia prima vitia deceptæ menti quasi sub cauda se inserunt, sed innumera quæ sequuntur, dum hæc ad equum insaniam pertrahunt, quasi besiali clamore confundunt. Inanis namque gloria devictum cor quasi ex ratione solet exhortari, cum dicit: *Debes majora appetere, ut qua potestate valueris multos excedere, eo etiam valeas et pluribus prodesse* (Confer appendicem vii, supra). Invidia quoque devictum cor quasi ex ratione solet exhortari, cum dicit: *In quo illo vel illo minor es? Cur ergo eis vel æqualis vel superior non es? Quanta valent quæ ipse non vales? Non ergo tibi aut superiores esse aut etiam æquales debent. Ira etiam devictum cor quasi ex ratione solet exhortari, cum dicit: Quæ erga te aguntur æquanimiter ferri non possunt; hæc imo patienter tolerare peccatum est, quia si non eis cum magna exasperatione resistitur, contra te deinceps sine mensura cumulantur. Tristitia namque devictum cor quasi ex ratione solet excitari, cum dicit: *Quare habes unde gaudeas, cum tanta mala de proximis portas? Perpende cum quo mærore intuendi sunt qui in tanto contra te amaritudinis felle vertuntur.**

5. Avaritia quoque devictum cor quasi ex ratione solet exhortari, cum dicit: *Valde sine culpa est quod quedam habenda concupiscis, quia **263** non multiplicari appetis, sed egere pertimescis. Quare quod male alius*

retinet, ipse melius expendis. Ventris quoque ingluvies devictum cor quasi ex ratione solet exhortari, cum dicit: *Ad esum omnia munda Deus creavit, et qui saluari cibo respuit, quid aliud quam muneri concessio contradicit? Luxuria quoque devictum cor quasi ex ratione solet exhortari, cum dicit: *Cur te in voluptate tua modo non dilatas, cum quid te sequatur ignoras? Acceptum tempus in desideriis perdere non debes, quia quam citius pertranseat nescis. Si enim misceri Deus hominem in voluptate coitus nollet, in ipso humani generis exordio masculum et feminam non fecisset.**

CAP. xli. De patientia. — 1. Quanto culmine virtus patientiæ polleat, Salomon indicat, dicens: *Melior est patiens viro forti, et qui dominatur animo suo expugnator urbium* (Proverb. xvi, 52). Minor est victoria urbes expugnare, quia extra sunt quæ vincuntur. Majus est autem quod per patientiam vincitur, quia ipse animus [Gr. Ed. add. a se] superatur, et semetipsum sibi subiecit, quando per patientiam in humilitate tolerantis sternit. Terra bona fructum per patientiam reddit, quia scilicet nulla sunt bona, quæ agimus, si non æquanimiter etiam proximorum mala toleramus. Scriptum est: *Charitas patiens est* (I Cor. xiii, 4). Igitur cum minime est patiens, charitas non est. Per hoc quoque impatientis vitio ipsam virtutum nutrix doctrina dissipatur. *Melior est, inquit, patiens viro forti, et qui dominatur animo suo expugnator urbium.* Recte expugnatori urbium patiens præfertur, quia illa actione victoria homo victor est hominum; in hac autem mansuetudine patientiæ animus victor est sui. Salomon ait: *Doctrina viri per patientiam nascitur* (Proverb. xix, 11). Tanto ergo quisque minus ostenditur doctus, quanto minus ostenditur patiens. Neque enim potest veraciter bona docendo impendere, si vivendo nescit æquanimiter aliena mala tolerare. Custodem conditionis nostræ patientiam Dominus esse monstravit, quia ipsam non possidere, nosmetipsos docuit, dicens: (Luc. xxi, 19): *In patientia vestra possidebitis animas vestras* (Timo, ii, 26; Greg., hom. 55, l. ii, in Evang. n. 5; Reg, past. p. iii, c. 9; hom. 6, l. i, in Ezech. n. 7).

2. Admonendi sunt patientes, ne in eo quod exterius per patientiam portant, interius doleant, ne tantæ virtutis sacrificium, quod integrum foras immolant, intus malitiæ peste corrumpant. Dicendum est patientibus ut studeant diligere quod sibi necesse est tolerare. Ne si patientiam dilectio non sequitur, in deteriorem culpam odii virtus ostensa vertatur. Plerumque evenire patientibus solet ut eo quidem tempore quo adversa patientibus, vel contumelias audiunt, nullo dolore pulsantur, et sic patientiam exhibent, ut custodire etiam cordis innocentiam non omittant. Sed cum potius paululum hæc ipsa quæ pertulerunt ad memoriam revocant, igne se doloris inflammant, argumenta ultionis requirunt, et mansuetudinem, quam tolerantantes habuerunt, retractantes in malitiam vertunt.

3. Admonendi sunt patientes, ut cor post victoriam muniant, ut hostem publico bello superatum insidiari mœnibus mentis intendant, ut languorem plus repentem timeant, ne hostis callidus eo in deceptione postmodum majori exultatione gaudeat, quo illa dudum contra se rigida colla victorum **264** calcat. Est in dilectione proximi nobis patientia, et benignitas conservanda, quia de eadem dilectione nunc dicitur: *Charitas patiens est, benigna est* (I Cor. xiii, 4); patiens, scilicet, ut illata a proximis mala æquanimiter portet; benigna autem, ut sua bona proximis desiderabiliter impendat. Patientia vera est aliena mala æquanimiter perpeti, contra eam quoque qui mala irrogat nullo dolore morderi. Nam qui sic mala proximi portat, ut tamen tacitus doleat, et tempus dignæ retributionis quærat, patientiam non exhibet, sed ostendit. Scriptum est: *Nunquid in finem oblivio erit pauperum? Patientia pauperum non peribit in finem* (Psal. ix, 19). Quantumlibet vel in ad-

versis patientes, vel in prosperis humiles simus, in hac vita retribui nobis bona presentia nullo modo requiramus; nam per laborem patientiæ bona speranda sunt sequenti vitæ, ut tunc præmium nostri laboris incipiat, quando omnis iam labor funditus cessat (*Greg., II in Ezech., hom. 9, n. 2*).

CAP. XLII. De humilitate. — 1. Ad hoc unigenitus Dei Filii formam humilitatis nostræ suscepit, ad hoc invisibilis non solum visibilis, sed etiam despectus apparuit, ad hoc contumeliarum ludibria, irrisuumque probra, passionum tormenta toleravit, ut superbum non esse hominem doceret humilis Deus. Quanta humilitatis [*Al. add. nostræ*] virtus est, quantaque sublimis celsitudo propter quam solum veraciter docendam is qui sine æstimatione magnus est usque ad passionem factus est parvus (*Taio III, 28*)!

2. Humilitas magistra est hominum, materque virtutum. Sicut Veritas ait: *Discite a me, quia mitis sum et humilis corde, et invenietis requiem animabus vestris* (*Math. xi, 29*), quia dum se humiles dejiciunt, ad Dei similitudinem ascendant. Veræ humilitatis testimonia sunt, et iniquitatem suam quemque cognoscere, et cognitam voce confessionis aperire. Insimuandum est humilibus quam sit vera excellentia quam sperando tenent, quam sint æterna quæ appetunt, vel quam transitoria quæ continentur.

3. Admonendi sunt simplices, ut studeant nunquam falsa dicere, sed ut noverint nonnunquam vera reticere. Sicut enim dicentem falsitas læsit semper, ita nonnunquam quibusdam audita vera noverunt. Admonendi sunt simplices, ut sicut fallaciam semper utiliter vitant, ita veritatem semper utiliter proferrant. Nihil simplici corde felicius, qui quo innocenciam erga alios exhibet, nihil est quod pati ab aliis formidet. Habet enim quasi arcem quandam fortitudinis simplicitatem suam, nec suspectus est pati quod se fecisse non meminit (*Taio III, 28*).

CAP. XLIII. De mansuetudine. — 1. Plerumque mansueti viciniam et quasi juxta positum torporem desidia patiuntur, ac per nimiam resolutionem lenitatis ultra quam necesse est, vigorem distractionis emolliunt. Et sæpe mansueti dissolutionis torpescunt tædio, quia eorum virtuti vitium latenter adjungitur. Sed admonendi sunt, ut fugiant quod juxta ipsos est, et amplectantur sollicitudinem, que acuat multæ benignitatis incuriam. Nequaquam sancto Spiritu plenus est, qui aut in tranquillitate mansuetudinis fervorem æmulationis deserit, aut rursus in æmulationis ardore virtutem mansuetudinis amittit (*Taio III, 50; Greg. Reg. past. p. III, c. 16*).

265 CAP. XLIV. De obedientia. — 1. Sciendum summopere est, quod obedientia aliquando si de suo aliquid habeat, nulla est; aliquando autem, si de suo aliquid non habeat, minima. Cum hujus mundi suscensus præcipitur, cum locus superior imperatur, is qui ad percipiendam hæc obedit, obedientiæ sibi virtutem evacuat, si ad hæc etiam ex proprio desiderio anhelat. Neque enim se sub obedientia dirigit, qui ad percipiendam hujus vitæ commoda et prospera libidini propriæ ambitionis servit. Cum sæculi hujus despectus præcipitur, cum probra adipisci et contumeliæ jubentur, nisi hæc ex semetipso animus appetat, obedientiæ sibi meritum minuit, qui ad ea quæ in hac vita despecta sunt, invitus nolensque descendit (*Taio III, 31; Greg., Moral. xxxv, 14, n. 30*).

2. Aliquando ad detrimentum obedientia ducitur, cum mentem ad suscipiendam probra hujus sæculi nequaquam ex parte sua etiam vota sua comitantur. Debet obedientia et in adversis ex suo aliquid habere, ut rursus in prosperis tanto sit verior, quanto a præsentia ipsa quam divinitus percipit gloria funditus ex mente separatur. Scriptum est in libro Salomonis: *Melior est obedientia quam victimæ* (*Eccle. iv, 17*). Obedientia quippe jure victimis præponitur, quia per victimam aliena caro, per obedientiam vero voluntas propria mactatur. Tanto igitur Deum quis-

que placet citius, quanto ante ejus oculos repressa arbitrii sui superbia gladio præcepti se immolat. Ariolandi peccatum inobedientia dicitur, ut quanta sit obedientiæ virtus demonstraretur.

3. Ex adverso ergo melius ostenditur quid de ejus laude sentatur; si enim quasi peccatum ariolandi est repugnare, et quasi scelus idololatriæ nolle acquiescere, sola obedientia est, que fidei meritum possidet, sine qua quisque infidelis convincitur, etiam si fidelis esse videatur. Quis nesciat quod voluntas Filii a Patris voluntate non discrepet? Sed quam primus homo, quia, suam voluntatem tenens, facere noluit, a paradisi gaudio exivit. Sed secunus ad redemptionem hominum veniens, dum voluntatem se Patris et non suam facere ostendit, permanere nos intus per obedientiæ meritum docuit.

CAP. XLV. De verecundia. — 1. Verecundas mentes aliquando ad meliorem vitam exhortatio lenis et modesta componit, quia plerumque ad eorum conversionem sufficit quod eis doctor mala sua saltem leniter ad memoriam reducit. Paulus apostolus, egregius scilicet prædicator, culpas verecundantium, quasi compatiens, reprehendit dicens: *Gravis sum in Domino vehementer, quoniam tandem aliquando reformastis pro me sentire, sicut et sentiebatis; occupati enim eratis* (*Philipp. iv, 10*). Egit itaque doctor egregius ut verecundantium culpas medicinali benignitate sanaret, dum eorum negligentias sermo mollior temperando velaret. Sicut verecundia laudabilis est in malo, ita reprehensibilis est in bono. Erubescere enim malum est sapientiæ, bonum vero erubescere fatuitatis. Unde scriptum est: *Qui me eruberit, et meos sermones, hunc Filius hominis erubescet, cum venerit in majestate sua* (*Luc. ix, 26*). Quidam sapiens ait: *Est confusio adducens peccatum, et est confusio adducens gloriam* (*Eccle. iv, 25*). Qui enim verecundans erubescit poenitentia mala que fecit, ad vitæ libertatem non pervenit; qui vero non erubescit bona facere, **266** a statu rectitudinis non cadit, neque in damnationem tendit (*Taio III, 52; Greg., Reg., past. p. III, c. 7; I in Ezech., hom. 10, n. 17*).

CAP. XLVI. De detractione. — 1. Qui alienæ vitæ detractione pascuntur, alienis procul dubio satiantur, sicut scriptum est: *Non comedas cum eis qui carnes ad vescendum conferunt*. Carnes quippe ad vescendum conferre est in colloquutione derogationis vicissim proximorum vitia dicere. De obtractatoribus recte per Salomonem dicitur: *Quia vacantes potibus, et dantes symbola consumuntur, et vestiantur pannis dormitionis* (*Proverb. xxiii, 20*). Potibus vacant, qui opprobrio alienæ vitæ se debriant. Symbola vero dare est, sicut unusquisque solet de parte sua cibos ad vescendum, ita in confabulatione detractionis verba conferre (*Greg., Moral. xiv, 37, n. 61; Taio III, 44*).

CAP. XLVII. De hospitalitate et elemosyna. — 1. Hospitalitatem fraternitatis amare, charitatis opera diligere nobis valde necessarium est; unde egregius prædicator nobis utrinque commendans, ait: *Charitas fraternitatis maneat in vobis, et hospitalitatem nolite oblivisci* (*Hebr. xiii, 1*). Pensandum nobis est quantum hospitalitatis fraternæ compassionis valeat, quantum nos omnipotenti Domino misericordiæ viscera conjungant; inde enim ei qui est super omnia appropinquamus, unde nos per compassionem proximi etiam sub nosmetipsis deponimus (*Taio III, 50; Greg., II in Evang., hom. 25, n. 2*).

2. Redemptori generis humani ad edificationem nostram minime sufficit quod in extremo iudicio dicturum se esse perhibuit: *Quandiu fecistis uni ex his fratribus meis, mihi fecistis* (*Math. xxv, 42*). Nisi et ante iudicium hoc esse ostenderet, quod dixisset; ut videlicet demonstraret quia bona quisquis nunc opera indigentibus exhibet, ei specialiter impendit, ejus hæc amore exhibuerit. Quare tanto in se plus quisque majorem mercedem recipit, quanto

neque eum despiciat, qui amplius despiciendus videtur.

CAP. XLVIII. *De multimoda erogandi largitione.* — 1. Qui indigent proximo exteriori substantiam præbet, sed vitam suam a nequitia non custodit, rem suam Deo tribuit, et se peccato. Hoc quod minus est obtulit Auctori, et hoc quod majus est servavit iniquitati. Quoties post culpam eleemosynas facimus, quasi pro pravis actibus pretium damus. Unde per Prophetam de eo qui hæc non agit, dicitur : *Non dabit propitiationem suam, nec pretium redemptionis animæ suæ (Psal. XLVIII, 8).* Tunc eleemosynæ pretium nos a culpis liberat, cum perpetrata plangimus et abdicamus. Nam qui et semper peccare vult, et quasi semper eleemosynam largiri, frustra tribuit, quia non redimit animam, quam a vitis non compepsit (Taio III, 54; Greg., *Moral.* XIX, 25, n. 38, XII, 51).

2. Eleemosynæ impensio superbum divitem redimere non valet, quam perpetrata simul rapina pauperis ante Dei oculos ascendere non permittit. Unde per Eliphaz dicitur : *Non credat frustra errore deceptus quod aliquo pretio redimendus sit (Job. xv, 31).* Sæpe superbi divites, cum eleemosynam tribuunt, non hanc pro æternæ vitæ desiderio, sed pro extendenda vita temporalis largiuntur. Mortem se posse differre dationibus [*Al.*, donationibus] credunt; sed nequaquam obtinere ex impenso munere valent, ut finem debitum evadant. In Evangelio Veritas ait : *Nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua (Matth. vi, 3).* Id est, piæ dispensationi nequaquam se gloria præsentis vitæ admisceat, sed opus rectitudinis appetitio ignoret favoris (Greg., *Reg. past.* p. III, c. 20).

3. Plerumque multi homines pauperibus largiuntur, non quia eosdem 267 pauperes diligunt, sed quia si minime tribuant, iram superni iudicii furmunt; qui si Deum non metuerent, quæ habent dare nolissent. Admonendi sunt qui sua misericorditer tribuunt, ne cogitatione tumida super eos quibus terrenam largiuntur se extollant; et ne idecirco se meliores aestiment, quia contineri per se ceteros vident. Qui possessa misericorditer tribuunt, a cælesti Domino dispensatores se positis subsidiorum temporalium agnoscant, et tanto humiliter præbeant, quanto et aliena esse intelligant quæ dispensant. Ne in benefactis largitoris immoderatus gaudeant, audiant quod scriptum est : *Cum feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis, dicite : Servi inutiles sumus, quæ debuimus facere, non (sic) fecimus (Luc. XVII, 10).*

4. Ac ne largitatem tristitia corrumpat, audiant iterum quod scriptum est : *Hilarem datorem diligit Deus (II Cor. IX, 7).* Ne largitores eleemosynarum impensæ gratiæ vicissitudinem requirant, audiant quod scriptum est : *Cum facis prandium, aut cenam, noli vocare amicos tuos, atque cognatos, nec vicinos divites, ne forte et ipsi te invitent, et faciant tibi retributionem; sed cum facis convivium, voca pauperes, debiles, claudos, cæcos, et beatus eris, quia non habent unde retribuunt (Luc. XIV, 12).* Ne sub obtentu largitatis ea quæ possident inutiliter spargant distributores, audiant quod scriptum est : *Sudet in manu tua eleemosyna.* Et ne, cum multa necesse sint, pauca largiantur, audiant quod scriptum est : *Qui parce seminat, parce et metet.*

5. Ne, cum pauca oportet, plurima præbeant largitores, et ipsi postmodum minime inopiam tolerantes, ad impatientiam erumpant, audiant quod scriptum est : *Non quod aliis sit remissio, vobis autem tribulatio, sed ex æqualitate vestra abundantia illorum inopiam suppleat, ut et illorum abundantia vestræ inopie sit supplementum (II Cor. VIII, 13).* Cum igitur dantis mens inopiam ferre nescit, si illicita [*Al.*, multa] sibi subtrahit, hoc occasionem contra se in patientiam exquirat.

6. Ne omnino distributores nihil eis præbeant quibus conferre aliquid parum [*Al.*, parvum] debent,

audiant quod scriptum est : *Omni petenti a te tribue (Luc. VI, 30).* Quare ne saltem aliquid præbeant, quibus conferre nihil debent, audiant quod scriptum est : *Da bono, et non repperis peccatorem; benefac humili, et non dederis impio (Eccli. XII, 4).* Nonnulli hujus mundi divites, cum fame cruciantur Christi pauperes, effusis largitibus nutriunt histriones. Qui vero indigenti peccatori panem suum, non quia peccator, sed quia homo est, tribuit, nimirum non peccatorem, sed justum nutrit, quia in illo non culpam, sed naturam diligit.

7. Qui sua misericorditer largiuntur, sollicitè custodire studeant ne cum commissa peccata eleemosynis redimant, adhuc redimenda committant, ne venalem Dei justitiam aestiment, si cum curant pro peccatis numeros tribuere, arbitrantur se posse inulte peccare. Sollicitè studeamus perpendere quia et eos quos nunc inopes cernimus, abundantes quandoque videbimus; et qui abundantes aspiciuntur, si largiri negligimus, quandoque inopes erimus. Qui nunc temporale subsidium pauperi tribuit, ab eo postmodum perpetua recepturus, ut ita dicam, quasi ad frugem 268 terram excolit, quæ quod acceperit uberius reddit. Honorate quos pauperes cernitis, et quos foris conspicitis despectos sæculi, intus arbitramini amicos Dei. Cum eis participamini [*Al.*, partecipate] quod habetis, ut quandoque dignentur vobiscum comparticipari [*Al.*, comparticipare] quod habent (Greg., *Moral.* XXI, 19, n. 30; *in Evang.*, hom. 40, n. 12).

CAP. XLIX. *De spe et formidine electorum.* — 1. Plerumque mens justi jam quidem quod perverse se egisse invenit deplorat. Jam prava acta non solum deserit, sed amarissimis lamentis punit. Sed tamen dum eorum quæ egit reminiscitur, gravi de iudicio pavore terretur. Electus quisque jam se perfecte convertit, sed adhuc se perfecte in securitate non erigit, quia dum quanta sit districtio extremi examinis pensat, intus hæc formidine sollicitus trepidat; quoniam justus iudex veniens quid de perpetratis reputet, quid relaxet, ignorat. Sæpe mens poenitentis, quam prava commiserit meminit, sed hæc commissa, si digne leverit, nescit. Ac ne culpæ immanitas modum poenitentiae transeat, metuit. Sanctus quisque vir etiam hic misericordiam suscepisse se nescit, quia peccatum suum homo jam corrigendo, jam poenitendo deserit, sed adhuc tamen districtum iudicem de ejus retributione pertimescit (Greg., *Moral.* IV, 36, n. 61; Taio III, 46).

2. Illic tutus [*Al.*, justus] quilibet sine ulla formidine misericordias Domini libere in æternitate cantat, ubi jam de peccati venia dubietas non erit, ubi jam securam mentem culpæ suæ memoria non adjevit [*Al.*, addidit], ubi non sub reatu animus trepidat, sed de ejus indulgentia libere exultat. David propheta cum peteret, dicens : *Averte oculos tuos a peccatis meis, paulo superius intulit : Delictum meum coram me est semper (Psal. I, 11);* ac si diceret : *Peccatum meum ne respicias, postulo, quia ego respicere ipsum non cesso.* Unde et per alium prophetam Dominus dicit : *Et peccatorum tuorum memor non ero, tu autem memor esto (Isai. XLIII, 25).* Providendum est his qui peccata sua desunt, ut singula quæque admessa considerent, et dum per unumquodque erroris sui iniquitatem et iniquationem desunt, simul se ac totos lacrymis munden. Per Jeremiam dicitur : *Cum Judææ singula delicta pensarentur, divisiones aquæ deduxerunt oculos mei (Thren. III, 48).* Divisæ gippe ex oculis aquas deducimus, quando peccatis singulis disperditas lacrymas damus (Greg., *Reg. past.* p. III, c. 29).

3. Neque enim uno eodemque tempore æque mens de omnibus dolet, sed dum nunc hujus, nunc illius culpæ memoria aërius tangitur, simul de omnibus in singulis commota purgatur. Admonendi sunt timore formidinis oppressi, ut de misericordia, quam postulant, præsumant, ne vi immoderatæ afflictionis

intreant. Neque enim pius Dominus ante delinquentium oculos stenda peccata apponeret, si per semetipsum ea districte ferire voluisset. Constat enim quod a suo iudicio abscondere voluit quos miserando præveniens sibi metipsis iudices fecit; hinc enim scriptum est: *Præveniamus faciem ejus in confessione* (Psal. xciv, 2). Hinc per Paulum dicitur: *Si nosmetipsos diducamus, non utique judicemur* (1 Cor. xi, 31). Scriptum est: *Beati quorum remissæ sunt iniquitates, et quorum tecta sunt peccata* (Psal., xxxi, 1). Peccata enim tegimus, cum bona facta malis actibus superponimus. Omne enim quod operitur inferius ponitur, et hoc unde operitur desuper ducitur (Greg., 1 in Ezech., hom. 4).

269 4. Quando ergo abdicamus mala quæ fecimus, et eligimus bona quæ faciamus, quasi tegimen superducimus, quoniam videri erubescimus. Sancti viri, dum in hoc adhuc vita sunt, habent tamen quod ante Dei oculos operire debeant, quia omnino est impossibile quod aut in opere, aut cogitatione, aut in locutione nunquam delinquant. Unde beatus Job, qui perfecta quidem omnibus dixerat, Dei tunc vocem audiens, seque ipsum de ipsa sua perfecta locutione reprehendens, dicebat: *Manum meam ponam super os meum* (Job. xxxix, 34). In manu quippe operatio, in ore locutio est.

5. Manum ergo super os ponere est peccata locutionis per virtutem boni operis tegere. Mola superior et inferior ita sibi necessario jungitur, ut una sine altera inutiliter habeatur. In peccatoris itaque pectore incessanter debet spes et formido conjungi, quia incassum misericordiam sperat, si non etiam justitiam timeat. Quare frustra quisque justitiam metuit, si non etiam de misericordia confidit. Loco pignoris mola superior tolli prohibetur, quia peccatori prædicans, tanta dispositione componere prædicationem debet, ut nec derelicta spe timorem subtrahat, nec subtracta spes eum in solo timore derelinquat (Greg., Moral. xxxiii, 12, n. 24).

CAP. L. De regni cælestis desiderio. — 1. Magnus clamor sanctorum magnum est desiderium; tanto enim quisque minus clamat, quanto minus desiderat, et tanto majorem vocem in aures incircumscripti spiritus exprimit, quanto se in ejus desiderium plenius fundit. Cum aliter moveri soleat mens quæ petit, aliter quæ petitur, et sanctorum animæ ita interni secreti sinu Deo inhæreant, ut inhærendo quiescant, quomodo dicuntur petere, quas ab interna voluntate constat non discrepare? Quomodo dicuntur petere, quas et voluntatem Dei certum est, et ea quæ futura sunt, non ignorare? Sed in ipso positæ ab illo aliquid petere dicuntur, non quo quidquam desiderant, quod ab ejus quem cernunt voluntate discordat, sed quo mente ardentius inhæreant, eo etiam de ipso accipiunt, ut ab ipso petant quod eum facere velle noverunt (Greg., Moral. ii, 7, n. 11; Taio, iii, 37).

2. Nemo qui tardius auditur credat quod a superna cura negligitur. Sæpe enim nostra desideria, quia celeriter non fiunt, tamen exaudiuntur, et quod impleri conciter petimus, ex ipsa melius tarditate prosperatur. Sæpe vox nostra eo perficitur quo differtur; et cum superficie tenus petitio negligitur, vota nostra altius in cogitationum radice complentur. Sicut et semina messium gelu pressa solidantur, et quod a superficie tardius exeunt, eo ad frugem multiplicatiora consurgunt. Desideria nostra dilatatione [Forte, dilatione] extenduntur, ut proficiant; proficiunt, ut ad hoc quod preceptura sunt convalescant. Exercitantur in certamine, ut majoribus cumulentur præmiis in retributione. Labor protrahitur pugna, et crescat corona victoria.

3. Su s ergo Dominus cum velociter non exaudit, quod repellere creditur assidue trahit. Internus medicus peccatorum in nobis contagi quæ inesse medullitus reprobatur secatur, et abscondit virus putredinis ferro tribulationis, eoque voces ægri audire dissimu-

lat, quo ægritudinis finem curat. David propheta ait: *Clamo per diem, et non exaudies, in nocte, et non ad insipientiam mihi* (Psal. xxi, 3). Ac si diceret: *Nequaquam mihi ad insipientiam proficit, quod die ac nocte clamantem me quotidie non exaudis. Quia unde me in temporalis tribulatione quasi deseris, et non exaudis, inde ad æternam sapientiam plus erudis.* Iterum Psalmista dicit: *Adjutor in opportunitatibus, in tribulatione* (Psal. ix, 10). Tribulationem quippe dicturus, opportunitates præmisit; quia sæpe tribulatione concutimur, et tamen opportunum non dum est, nisi ad desiderium ereptionis adjuvemur.

CAP. LI. De bonorum concordia. — 1. Tunc charitas a jugo culpæ liberos reddit, cum vicissim nostra per amorem servitio subjicit, cum et aliena nostra bona credimus, et nostra aliis quasi sua offerentes exhibemus. Certissime sciant homines, quia quantislibet virtutibus polleant, spirituales fieri nullatenus possunt, si uniri per concordiam proximis negligunt. Scriptum est: *Fructus enim spiritus est pax, charitas, gaudium* (Galat. v, 22). Qui ergo servare pacem non curat, ferre fructum spiritus recusat. Unde idem Paulus ait: *Cum sit inter vos zelus, et contentio, nonne carnales estis* (1 Cor. iii, 3)? Hinc iterum dicit: *Pacem sequimini cum omnibus, et sanctorum, sine qua nemo videbit Deum* (Taio, iii, 38; Greg. Reg. past., p. iii, c. 22).

CAP. LII. De divinis judiciis. — 1. Cum valde occulta judicia Dei sint, quibus in hac vita nonnunquam bonis male fit, malis bene, tunc occultiora sunt, cum et bonis hic bene est, et malis male. Nam cum bonis hic male est, malis bene, hoc fortasse deprehenditur, quia et boni si qua deliquerunt, hic recipiunt, ut ab æterna damnatione plenius liberentur; et mali bona, quæ pro hac vita faciunt, hic inveniunt, ut ad sola in posterum tormenta pertrahantur. Unde et ardentis diviti in inferno dicitur (Luc. xvi, 23): *Memento, fili, quia recepisti bona in vita tua, et Lazarus similiter mala* (Taio iv, 2; Greg. Moral. v, 1, n. 1).

2. Cum bonis in præsens sæculum bene est, et malis male, incertum valde sit utrum boni bona accipiant, ut provocati ad aliquid melius crescant, an tuto latentique judicio hic suorum operum remunerationem recipiant, ut a præmio vitæ sequentes inanescant, et utrum malos idcirco adversa feriant, ut ab æternis suppliciis corrigendo defendant. An hic eorum pœna incipiat, ut quandoque complenda eos ad ultima gehennæ tormenta perducat. Quia inter divina judicia gravi incertitudinis suæ caligine humana mens premitur, sancti viri, cum sibi suppetere prospera hujus mundi conspiciunt, pavida suspitione turbantur. Timent enim ne hic laborum suorum fructus recipiant, timent ne quod divina justitia latens in eis vultus aspiciat, et exterioribus eos muneribus cumulans, ab intimis repellat.

3. Unde per Psalmistam dicitur: *Palpebræ ejus interrogant filios hominum* (Psal. x, 3). Palpebræ quippe Dei judicia sunt ipsius, quæ aliquid nobis claudunt, aliquid aperiunt; aperiendo namque nos interrogant, si intelligendo non exallimur. Claudendo interrogant, si non despiciamus quæ intelligere non valemus. Nemo judicia divina perscrutari appetat, cur, cum alius repellitur, alius eligatur; vel cur, cum alius eligitur, alius repellatur; quia, attestante Paulo, didicimus quod *inscrutabilia sunt judicia ejus, et investigabiles viæ ejus*. Divinorum facta judiciorum semper indiscussa veneranda sunt, quia injusta esse nequaquam possunt. Rationem 271 quippe de occulto ejus consilio quærere nihil est aliud quam contra ejus consilium superbire (Greg., ii, in Ezech., hom. 3, n. 6).

4. Cum judiciorum Dei causa non deprehenditur, restat ut sub factis illius cum humilitate taceatur, quia nequaquam sufficit sensus carnis, ut secreta penetret Majestatis. Ad semetipsam humana mens

redeat, et quod de divinis judiciis apprehendere non valet, non requirat; ne si divinæ iræ causa discutitur, amplius discussa provocetur, et quam placare humilitas poterat, inexstinguibiliter superbia accendat. Per apostolum Paulum dicitur: *O homo, tu quis es, qui respondeas Deo* (Rom. ix, 20)? Semetipsum homo considerans tacet, et divina judicia dicere metuit, quia esse se pulverem agnoscit; respondere non posse convincitur, quia homo nominatur, quia per hoc quod de humo sumptus judicia superna discutere dignus non est (Greg., Moral. ix, 14, n. 21).

CAP. LIII. *De his qui iudicio Dei obdurantur.* — 1. Sicut nemo obstitit largitati Dei vocantis, ita nullus obviat iustitiæ delinquentis. Non enim cor peccantis Deus obdurat, sed obdurare dicitur, cum ab obduratione non liberat. Obdurare se per iustitiam dicitur, quia cor reproborum per gratiam non emoluit. Recludere Dei est clausis non aperire, sed in suorum operum tenebris peccatores relinquere. Misericors Deus tempus nobis relaxat ad pœnitentiam, sed cum ejus gratiæ patientiam nos ad augmentum vertimus culpæ. Hoc ipsum tempus, quod ad parcendum pie disposuit, districtius ad feriendum vertit. Cum reverti quisque ab erroris sui tenebrosis itineribus, etiam spatio temporis accepto noluerit, per hoc mala sua ad reatum auget, per quod ea diluere potuit, si converti voluisset (Taio, v, 5; Greg., Moral. xi, 9, n. 13; 1 in Ezech., hom. 11, n. 25).

CAP. LIV. *De reproborum prosperitate.* — 1. Qui a Deo avertitur, et prosperatur, tanto perditioni sit proximior, quanto a zelo disciplinæ invenitur alienus. Plerique reprobi, dum peccatorum suorum vinculis alligantur, ad iustitiæ transitum nequaquam revertuntur, phreneticorum videhænt sensibus similes, qui insaniam qua prævalent virtutem putant, qui ex morbo esse nesciunt hoc quod amplius sanis possunt, et quasi crevisse viribus æstimant, dum ad vitæ terminum per augmenta languoris appropinquant. Nonnunquam reprobi phreneticis similes, qui rationis usum non habent, flent, et rident; et tanto in magna exultatione se dilatant, quanto et insensibiles malum quod patiuntur ignorant. In Ecclesiastæ libris scriptum est: *Vidi servos in equis, et principes ambulantes, quasi servos super terram* (Eccle. x, 7). Omnis qui peccat servus est. Servi namque in equis sunt, cum peccatores præsentis vitæ dignitatibus elseruntur; principes vero, quasi servi ambulant, cum multos dignitate virtutum plenos nullus honor erigit, sed summa hic adversitas velut indignos dorsum premit (Greg., 1 in Ezech., hom. 12, n. 43; Moral. vi, 16, n. 26; Taio, v, 7; Moral. xxxi, 24, n. 45).

CAP. LV. *Qualiter lapsi post ruinam surgere queant.* — 1. Peccata experti saltem post naufragium mare metuant, et perditionis suæ discrimina vel cognita perhorrescant, ne qui pie post patrata mala sanati sunt, improbe repetendomoriantur. Peccanti animæ, et nunquam a peccato desinent, dicitur: *Frons mulieris meretricis facta est tibi, noluisti erubescere* (Jerem. iii, 5). Admonendi sunt itaque lapsi, ut etudeant, quatenus suscepta nature bona integra servare noluerunt, saltem scissa resarciant. Quid dicturi **272** sunt peccata carnis experti, si, aliis integritate stantibus, ipsi nec post damna respiciant? Quid dicturi sunt, si cum multis et alios secum deserunt, hic exspectanti Domino nec semetipsos reducant? Dicendum est lapsis ut præterita admissa considerent, atque imminetia devitent, quatenus transactas culpas ad memoriam revocent, et pollui in fortuitis erubescant. Per Jeremiam prophetam Dominus dicit (Jerem. iii, 1): *Si dimiserit vir uxorem suam, et illa recessens dixerit virum alium, nunquid revertetur ad eam ultra? Nunquid non polluta et contaminata erit mulier illa? Tu autem fornicata es cum amatoribus multis; tamen re-*

vertere ad me, dicit Dominus (Greg., Reg. past. p. III. adm. 29).

2. Ecce de fornicante et relicta muliere argumentum iustitiæ proponitur, et tamen nobis post lapsum redeuntibus non iustitia, sed pietas exhibetur. Hinc utique colligamus, si nobis delinquentibus tanta pietate parcitur, a nobis sic post delictum redemptibus quanta improbitate peccatur, aut quæ ab illo erit improbis venia, qui non cessat vocare post culpam. Isaïas propheta dicit: *Erunt oculi tui videntes præceptorem tuum, et aures tuæ audient verbum post tergum momentis* (Isai. xxx, 20). Quasi enim coram positus Deo quisque verba monitionis ejus præcepti cognoscit; adhuc enim ante ejus faciem stare esse necdum eum peccando contemnere. Cum vero, derelicto bono innocentia, iniquitatem eligens appetit, terga jam in ejus faciem mittit.

3. Omnipotens Dominus quasi post tergum nos subsequens monet, qui etiam post culpam ad se redire persuadet. Aversum revocat, commissa non respicit, revertenti sinum pietatis expandit. Vocem ergo post tergum momentis audimus, si post peccatum humili et contrito corde revertimur. Debemus igitur pietatem vocantis erubescere, si iustitiam volumus formidare, quia tanto graviore improbitate contemnitur, quanto et contemptus adhuc vocare non dedignatur. Per Jeremiam prophetam Dominus dicit: *Et venies usque ad Babylonem, ibi liberaberis* (Mich. iv, 10). Babylon quippe *confusio* interpretatur. Saepe enim qui postquam in confessionem vitiorum ceciderit, erubescens mala quæ perpetravit, ad pœnitentiam redit, seque a suis lapsibus bene vivendo erigit. Quid ergo iste nisi usque ad Babylonem venit, et ibi liberatus est? Nonnunquam quisque erubescens mala quæ fecit, se contra se erigit, et bene operando ad statum rectitudinis redit. In Babylone itaque liberatus est, qui per divinam gratiam ostenditur etiam de confusione salvatus.

CAP. LVI. *De appetitu laudis humanæ, vel favoribus adulationum.* — 1. Omnis homo qui ex eo quod agit, humanas laudes appetit, testem in terra querit. Quia autem de actibus suis omnipotenti Domino placere festinat, testem se habere in cælo considerat. Cum multi mala gesta laudibus exaltant, inde fit ut incensanter crescat culpa favoribus enutrita. Curari autem vulnus negligitur, quod dignum præmiis laudeque videtur. Bene itaque per Salomonem dicitur: *Fili mi, si te lactaverint peccatores, ne acquiescas* (Proverb. 1, 10). Peccatores enim lactant, cum vel perpetranda mala blandimentis inferunt, vel perpetrata favoribus extollunt. Quid enim aliud peccare quam occumbere? Sed quia peccantem laudibus **273** prosequuntur, quasi exinctum sub verborum suorum ægere abscondunt. Arundinem mox ut aura tetigerit, in partem alteram fertur. Et quid per arundinem nisi carnalis animus designatur, qui mox favore vel detractione tangitur, in partem quamlibet inclinatur? (Greg., Moral. xiii, 24, n. 28; Taio, v, 15; Greg., Moral. iv, 28, n. 51.)

2. Si ab ore cujusquam aura favoris flaverit, appetitus laudis humanæ hilarescit. Extollitur, totumque se quasi ad gratiam inflectit; sed si inde ventus detractionis erupit unde laudis aura veniebat, mox hunc quasi in partem alteram ad vim furor inclinât. Ne panlatum atque inulte crescere debeat adulatio, statim et sine mora est oris gladio ferienda, et per zeli iustitiam funditus exstinguenda. In Evangelio fatuis virginibus cum increpatione dicitur: *Ite potius ad vendentes, et emite vobis* (Math. xxv, 9); venditores quippe olei adulatores sunt, quoniam in accepta qualibet gratia vanis suis laudibus nitorem gloriæ offerunt, quasi oleum vendant. Principale corporis nostri caput est. Appellationis enim capitis ea quæ principatur corpori mens vocatur. Impinguit ergo caput oleum peccatoris, cum demulcet mentem favor adulantis. Si favores suos quisque audiens ad superni iudicii considerationem redit, ac ne de his

apud occultum arbitrium gravetur, metuit, quasi expurgationis igne ad magnitudinem claritatis excrevit, et unde incendium trepidationis sustinet, inde elarius fulget (Greg., 1 in Evang., hom. 12. n. 3; Moral., xxviii, 8).

CAP. LVII. *Qualiter sacra Scriptura maledicti promat sententiam.* — 1. Cum certe novimus quod maledictum Scriptura sacra prohibet, cur recte aliquando fieri dicimus, quod vitare eodem sacro eloquio non ignoramus? Sed sciendum nobis est quod Scriptura sacra duobus modis maledictum memorat. Aliud, videlicet, quod approbat; aliud, quod damnat. Aliter enim maledictum proferitur iudicio justitiæ, aliter livore vindictæ. Maledictum iudicio justitiæ, ipso primo homine peccante, prolatum est, cum audivit: *Maledicta terra in operibus tuis* (Gen. iii, 17). Maledictum justitiæ iudicio proferitur, cum ad Abraham dicitur: *Maledicam maledicentibus tibi* (Gen. xii, 3). Rursus, quia maledictum non iudicio justitiæ, sed livore vindictæ promitur, voce Pauli prædicantis admonemur, quæ ait: *Benedicite, et nolite maledicere* (Rom. xii, 14); et rursus: *Neque maledicti regnum Dei possidebunt* (I Cor. vi, 10). Deus omnipotens maledicere dicitur, et tamen maledicere homini prohibet; quia quod homo agit malitia vindictæ, Deus non facit nisi examine et virtute justitiæ (Taïo, iii, 5; Greg., iv Moral., 6).

2. Cum sancti viri maledictionis sententiam proferunt, non ad hanc ex voto ultionis, sed ex justitiæ examini erumpunt. Intus enim subtile Dei iudicium aspiciunt, et mala foras exurguntia, quin maledicto debeant ferire, cognoscunt; et eo in maledicto non peccant, quia ab interno iudicio non discordant. Petrus apostolus in offerentem sibi pecunias Simonem sententiam maledictionis intorsit, dicens: *Pecunia tua tecum sit in perditionem* (Act. viii, 20). Qui enim non ait est, sed sit, non indicativo, sed optativo modo se hæc dixisse signavit. Elias denique duobus quinquagenariis ad se venientibus dixit: *Si homo Dei sum, descendat ignis de caelo, et consumat vos* (IV Reg. i, 12). Quorum utrorumque sententia quanta veritatis ratione convaluit, terminus causæ monstravit. Nam et Simon etiam perditione 274 interit, et duos quinquagenarios desuper veniens flamma consumpsit. Virtus subsequens testificatur quæ mente maledictionis sententia promitur. Cum et maledicentis innocentia permanet, et tamen eum qui maledicunt usque ad interitum maledictio absorbet, ex utriusque partis sine colligitur (quod) ab uno et intimo iudice in reum sententia sumpta jaculatur, si subtiliter beati uniuscuiusque, qualiter in Scriptura sancta maledicti promat sententiam, verba pensamus. Non enim ejus maledictio ex malitia delinquentis, sed ex reccitudine iudicis procedit; non enim ira commoti, sed doctrina tranquilli. Qui enim jam recta maledicentis intulit, non perturbationis vitio succubuit, sed doctrinæ magisterium impendit.

CAP. LVIII. *Quid sit jubilum.* — 1. Jubilum dicitur, quando ineffabile gaudium mente conceipitur, quod nec abscondi possit, nec sermonibus aperiri, et tamen quibusdam motibus proditur, quamvis nullis proprietatibus exprimat. David Propheta intuens electorum animos tantum gaudium mente concipere, quantum sermone non valeat aperire, ait: *Beatus populus qui scit jubilationem* (Psal. lxxxviii, 16). Non enim ait: *Qui loquitur*, sed qui scit, quia sciri quidem jubilatio intellectu potest, sed dictu exprimi non potest. Per jubilum sentitur quod ultra sensum est, et cum vix ad contemplandum sufficiat conscientia sententis, quomodo ad exprimendum sufficit lingua dicentis? (Taïo, iii, 36; Greg., Moral., xxiv, 6, n. 10).

CAP. LIX. *De discretione spiritus septiformis.* — 1. In mente fidelium primus ascensionis gradus est *timor Domini*, secundus *pietas*, tertius *scientia*, quartus *fortitudo*, quintus *consilium*, sextus *intellectus*, septimus *sapientia*. Isaias propheta, in Christo enumerans

A gradus septiformis gratiæ, ait: *Requiescet super eum spiritus Domini, spiritus sapientiæ et intellectus, spiritus consilii et fortitudinis, spiritus scientiæ et pietatis, et replebit eum spiritus timoris Domini* (Isai, xi, 2). Quot scilicet gradus de cælestibus loquens descendendo magis quam ascendendo numeravit. Videlicet *sapientiam et intellectum, consilium et fortitudinem, scientiam, pietatem et timorem*. Et cum scriptum sit: *Initium sapientiæ timor Domini* (Proverb. ix, 10), constat procul dubio quia timore ad sapientiam ascenditur, non autem a sapientia ad timorem reditur. Perfectam procul dubio habet sapientia charitatem, sicut scriptum est: *Perfecta charitas foras mittit timorem* (I Joan. iv. 18). Isaias ergo, quia de cælestibus ad ima loquebatur, cepit magis a sapientia, et descendit ad timorem. Sed nos, quia a terrenis ad cælestia tendimus, eodem gradus ascendendo numeremus, ut a timore ad sapientiam pervenire valeamus. Est timor Domini in mente fidelium; sed qualis iste timor est, si cum eo pietas non est? Qui enim misereri proximo ignorat, qui compati ejus tribulationibus dissimulat, hujus timor ante omnipotentis Dei oculos nullus est, si non sublevarur ad pietatem. Sed sæpe pietas per inordinatam misericordiam errare solet, si fortasse pepercit quæ parcenda non sunt. Peccata enim quæ ferri gehennæ ignibus possunt disciplinæ sunt verbera corrigenda. Sed inordinata pietas cum temporaliter parcat, ad æternum supplicium pertrahit (Greg., ii in Ezech., hom. 7, n. 7; Taïo, iii, 23).

2. Ut vera et ordinata sit pietas ad gradum est alium sublevanda. Id est, ut sciat vel quid ex misericordia puniat, vel quid ex misericordia 275 dimittat. Sed quid si sciat quid agere quisque debeat, virtutem vero agendi non habeat? Scientia ergo nostra crescat ad fortitudinem, ut cum videt quid agendum sit, agere per mentis fortitudinem possit, ne timore trepidet, et pavore collapsa non valeat bona defendere quæ sentiunt. Sæpe fortitudo, si improvida fuerit, et nimis contra vitia circumsperta, ipsa sui præsumptione in casum ruit. Ascendat ergo ad consilium, ut prævidendo præmuniat omne quod agere fortiter potest. Esse consilium non potest, si intellectus deest. Quia qui non intelligit malum quod agentem gravat, quomodo potest bonum solidare quod adjuvat? Itaque a consilio ascendamus ad intellectum. Si intellectus magno quidem acumine viget, et moderari se nesciat per maturitatem, ab intellectu ergo ascendatur ad sapientiam, ut hoc quod acute intellectus invenit sapientiæ maturitate [Al., sapientiæ mature] disponat. Quia igitur per timorem surgitur ad pietatem, per pietatem ad scientiam ducimur, per scientiam ad fortitudinem roboramur, per fortitudinem ad consilium tendimus, per consilium ad intellectum proficiamus, per intellectum ad maturitatem sapientiæ venimus. Septem gradibus ad portam ascendimus per quam nobis aditus vitæ spiritualis aperitur.

CAP. LX. *De variis percussioibus mundi.* — 1. Qui Deum diligunt in mundi fine vel percussione gaudere atque hilarescere jubentur, quia videlicet eum quem amant mox inventiunt, dum transit is quem non amaverunt. Absit ne fidelis quisque Deum videre non desideret, et de mundi percussioibus lugeat, quem finiri iisdem ipsis percussioibus non ignorat. Ex mundi destructione lugere eorum est qui radices cordis in ejus amore plantaverunt, qui sequentem vitam non querunt, qui illam neque esse suspiciantur. Nos, qui illa cælestis patriæ gaudia æterna cognovimus, festinare ad eam quantocius debemus: Optandum nobis est citius pergere, atque ad illam vitam felicitate perpetuum pervenire (Taïo, v, 24; Greg., i in Evang., hom. 1, n. 5).

CAP. LXI. *De iudicii populi circa mundi finem conversione.* — 1. Sancta Ecclesia, in primitiis suis multitudine gentium secundata, vix in mundi fine Judæos quos invenit suscipiet, et extrema colligens, eos

quasi reliquias frugum ponet. De quibus Judaici populi reliquiis Isaias : *Si fuerit numerus filiorum Israel quasi arena maris, reliquiae ejus salvae fient* (Isai. x, 22). Elia veniente, promittitur quod reducat corda filiorum ad patres eorum. Ut doctrina quae nunc a Judaeorum corde ablata est tunc, miserante Domino, redeat, quando hoc de Domino intelligere coeperunt filii, quod praedicaverunt patres. Judaicus populus in fine mundi liberabitur a servitute peccati, sicut scriptum est : *Donec plenitudo gentium introiret, et sic omnis Israel salvus fieret* (Rom. xi, 25). Et sicut propheta ait : *Si fuerit numerus filiorum Israel sicut arena maris, reliquiae salvae fient* (Isai. x, 22). Sancta Ecclesia adhuc in hac vita posita pro laboribus quos sustinet duplicia munera recipit, cum susceptis, ut diximus, plene gentibus, in fine mundi Judaeorum etiam ad se corda converterit, sicut scriptum est : *Donec plenitudo gentium intraret, et sic omnis Israel salvus fieret* (Taio, v, 25; Greg., in praef. iv Moral., c. 4; praef. in Job. c. 10, n. 20).

CAP. LXII. De Antichristi temporibus. — 1. Antiquus hostis extrema mundi atrociter tentaturus aggreditur, qui tanto sit ferventior ad saevitiam, quanto se vicinorem sentit ad poenam. 276 Considerat quippe quid juxta sit, ut licentiam nequissimae libertatis annitat. Et quantum brevitate temporis angustatur, tanto multiplicitate crudelitatis expanditur. Quidquid diabolus nequiter valuerit, in fine mundi callidius exquiret. Tunc cervicem superbiae altius erigot, et per damnatum illum quem gestat hominem omne quod temporaliter praevalet nequiter ostendet. Stellas de caelo in terra cadere est relicta a nonnullis spe caelestium, illo duce, ad ambitum gloriae saecularis inhiare. Iste igitur draco misit caudam, et traxit terriam partem stellarum. Draconis enim cauda stellarum pars trahitur, quando extrema persuasione Antichristi quidam, qui videntur lucere, rapiuntur (Taio, v, 26; Greg. Moral. xxxiv, 1, n. 4).

2. Nonnulli de tribu Dan venire Antichristum ferunt, sicut per Jacob patriarcham dicitur : *Fiat Dan coluber in via, cerastes in semita, mordens ungulas equi, ut cadat ascensor ejus retro* (Gen. xlix, 17). Illic in loco Dan et coluber asserit, et mordens. Unde non immerito dum Israeliticus populus terras in castrorum partitione susciperet, primus Dan ad Aquilonem castrametatus est, illum, scilicet, significans, qui in corde suo dixerat : *Sedebit in monte testamenti, in lateribus aquilonis. Ascendam super altitudinem nubium; similis ero Altissimo* (Isai. xiv, 15). De quo et per prophetam dicitur : *A Dan auditus est fremitus equorum ejus* (Jerem. viii, 16). Antichristus non solum coluber, sed etiam cerastes vocatur. Cerata enim Graece cornua dicuntur. Serpens, qui hic cornutus esse perhibetur, per quem digne ejusdem Antichristi adventus asseritur, quia contra vitam fidelium cum morsa pestiferæ praedicationis armatur etiam cornibus potestatis (Greg. Moral., xxxi, 24, n. 45).

CAP. LXIII. De salute, vel languore corporis, vitæque praesentis corruptionis. — 1. Justis in hac vita ipsa sarcina suae corruptionis onerosa est. Quod vigiliae defatigant, somnus quaeritur, ut vigiliarum labor atque anxietas temperetur. Nonnunquam etiam somnus occidit, lames corpus atterit, atque ut ejus necessitas repellatur, cibi requiruntur. Sed saepe et cibi gravant, qui ad repellendum debilitatis gravamen quasiit fuerant. Quosque subditi corruptionis sumus, auctori nostro minime respondemus; quia dum corruptio ab incorruptione longe est, similitudo apta nostrae responsioni non est. Humana creatura eo ipso quod creata est, in semetipsa habet sub se deluere; sed a conditore suo homo accepit quod et super se contemplatione rapiatur, et in se ipso in incorruptione teneatur. Admonendi sunt incolomes, ut salute corporis exerceant salutem mentis; ne si acceptae incolomitatis gratiam ad usum nequitiæ inclinent, dono deteriores fiant; et eo postmodum supplicia graviora mereantur, quo nunc largioribus

A bonis Dei male uti non metuunt (Greg., Moral. xii, 15, n. 17; Taio, iii, 51, 52; iii, 14, n. 18; Reg. past. p. iii, c. 12).

2. Item admonendi sunt incolomes, ne opportunitatem salutis in perpetuum promerendae despiciant. Scriptum namque est : *Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis* (II Cor. vi, 2). Dicendum est eis ne placere Deo si cum possunt noluerint, cum voluerint sero non possint. Salus corporis, quando ad bene operandum accepta despicitur, quanti sit muneris amissa sentitur. Et infructuose ad ultimum quaeritur, quae congruo concessa tempora utiliter non habetur. Per sapientissimum Salomonem dicitur : *Ne des alienis honorem tuum, et annos tuos crudeli, ne forte impleantur extranei juribus tuis, et labores tui sint in domo aliena, et gemas in novissimis, quando consumpseris carnes, et corpus tuum* (Proverb. v, 9). Qui namque a nobis alieni sunt, nisi maligni spiritus, qui a caelestis sunt patriae sorte separati? Qui vero honor noster est, nisi quod etiam in luteis positi et conditi ad conditoris nostri sumus imaginem creati? Vel quis alius crudelis est, nisi ille apostata angelus, qui et semetipsum poena mortis superbiendo percudit, et interre mortem humano generi etiam perditus non pepercit?

5. Honorem suum alienis dat, qui, ad Dei imaginem ac similitudinem conditus, vitae suae tempora malignorum spirituum voluntatibus administrat. Annos etiam suos crudeli tradit, qui ad voluntatem male dominantis adversarii accepta vivendi spatia expendit. Quisquis per acceptam valetudinem corporis, per attributam sibi sapientiam mentis, non exercendis virtutibus, sed perpetrandis vitis elaborat, nequaquam suis viribus suam domum, sed extraneorum habitacula, id est, immundorum spirituum facta multiplicat : nimirum, vel luxuriando, vel superbiendo agens, ut etiam se adiciens perditorum numerus crescat. Plerumque accepta salus carnis per vitia expenditur, sed cum repente subtrahitur, cum molestias caro atteritur, cum jam egressi anima urgetur, diu male habita, quasi ad bene vivendum, salus amissa requiritur. Tunc recte gemunt homines, quod Deo servire noluerunt, quando damna suae negligentia recuperare serviendo nequaquam possunt. Unde alias dicitur : *Cum occideret eos, tunc quaerebant eum* (Psal. lxxvii, 54).

CAP. LXIV. De agritudine corporis. — 1. Admonendi sunt aeri, ut eo se Dei filios sentiant, quo illos disciplinae flagella castigant. Nisi enim correptis filiis hereditatem dare disponeret, erudire eos per molestias non curaret. Dicendum est agris ut si caelestem patriam suam credunt, necessarium est ut in hac labores, velut in aliena patria, patiantur; lapides sanctuarii divini extra tansi sunt, ut in constructione templi absque mallei sonitu ponerentur, quia videlicet nunc foras per flagella tunduntur, ut intus in templum Dei postmodum sine disciplinae percussione dispanantur, quatenus quidquid in nobis est superfluum, modo percussio reseret, et tunc solus in aedilicio concordia charitatis figet. Admonendi sunt aeri ut considerent pro percipiendis terrenis hereditatibus quam dura carnales filios disciplinae flagella castigant. Cur ergo nobis divinae correptionis poena gravis est, per quam et nunquam amittenda hereditas percipitur, et super mansura supplicia vitantur? Considerent aeri quanta salus cordi sit molestia corporalis, quae ad cognitionem sui mentem revocat (Taio, iii, 53; Greg., Reg. past., p. iii, c. 12).

2. Quare quam plerumque salus abiecit infirmitatis memoriam [Al. memoria] reformari, ut animus qui extra se in elationem ducitur cui sit conditioni subditus ex pernessa quam sustinet carne memoretur. Admonendi sunt aeri ut considerent quanti sit muneris molestia corporalis, quae et admissa peccata diluit; et ea quae poterant admitti concussit. Quae et sumpta ab exterioribus plagis concussae mentis

pœnitentiæ vulnera infligit. In proverbii Salomonis scriptum est: *Livor vulneris abstergit* 278 *mala, et plaga in secretioribus ventris* (Prov. xv, 30). Mala enim livor vulneris abstergit, quia flagellorum dolor vel cogitatus vel perpetratus nequitias diluit. Cum exterius percussimur, ad peccatorum nostrorum memoriam taciti afflictione revocamur, atque ante oculos nostros cuncta quæ a nobis sunt male gesta reducimus; et per hoc quod foras patimur, magis intus quod fecimus dolemus. Unde fit ut inter aperta vulnera corporis amplius nos abluat plaga secreta ventris, quia sanat nequitias pravi operis occultum vulnus doloris. Admonendi sunt ægri quatenus patientiæ virtutem servent, ut incessanter quanta Redemptor ab his quos creaverat perulit mala considerent. Cur itaque asperum creditur ut a Deo homo toleret flagella pro malis, si Deus ab omnibus tanta pertulit mala pro bonis? Aut quis sana intelligentia de percussione sua ingratus exstet, si ipse hinc sine flagello non exiit, qui sine peccato vixit?

CAP. LXV. De brevitare, vel miseria vitæ præsentis. — 1. Quid sunt nationes in mundo, nisi flores in campo? Tendamus oculos cordis in hac latitudine mundi præsentis, et ecce quasi tot floribus, quot hominibus, plenus est. Vita itaque in carne flos in feo est. Unde bene per Psalmistam dicitur: *Homo, sicut fenum dies ejus, et sicut flos agri, ita florebit* (Psal. cii, 15). Carnis nos viriditas eos audit, sed ariditas pulveris ab aspectibus retrahit. Quasi flos apparuimus, qui non eramus; quasi flos arescimus, qui temporaliter apparebamus; et quia per momenta homo quotidie compellitur ad mortem, recte in libro beati Job dicitur: *Effugit velut umbra, et nunquam in eodem statu permanet* (Job xiv, 2). Homo hic vivendi vires ad modicum accipit, ut in perpetuum transeat, ubi ejus vitam terminus non concludat. Sed in hac brevitate, ubi roboratus est, colligit unde in perpetuitate inveniat, vel ut semper gaudeat, vel ut suscepta supplicia non evadat. Omne quod transit breve est, etiam si tardius terminari videatur. In mortis autem semita, per quam non revertemur, ambulamus, non quod ad vitam carnis minime resurgendo reducimur, sed quod ad labores hujus vitæ mortalis, velut ad conquirenda laboribus præmia, iterum non venimus (Greg. Moral. xi, 50, n. 67; Taio, iii, 5; Greg. Moral. xiii, 27, n. 51).

2. Qui considerat qualis erit in morte, semper sit timidus in operatione; atque unde in oculis suis jam quasi non vivit, inde veraciter in oculis sui conditoris vivit. Nihil quod tran-eat appetit. Cunctis præsentis vitæ desiderijs contradicit; et pene mortuum se considerat, quia se moriturum minime ignorat. Perfecta vita est mortis meditatio; quam dum justii sollicitè peragunt, culpamque laqueos evadunt. Unde scriptum est: *In omnibus operibus tuis memorare noxissimam tuam, et in æternum non peccabis* (Eccli. vii, 40). Quantumlibet longum fuerit tempus præsentis vitæ, eo ipso breve est, quod permanens non est. Neque enim dignum est ut diu in judicetur quidquid sine circumscriptur. Si enim subtiliter consideretur omne quod hic agitur, pœnia miseriæ est. Ipsi etenim corruptioni carnis servire ad necessaria atque concessa, miseria est, ut contra frigus vestimenta, contra famem alimenta, contra æstora frigora requirantur.

3. Multa cautela custoditur salus corporis, sed plerumque etiam custodia 279 amittitur, amissa cum gravi labore comparatur, aut reparatur, et tamen reparata semper in dubio permanet. Quid hæc aliud quam mortalis vitæ miseria est? Amamus amicos, suspecti ne [At, qui suspensione] offendi valeant. Formidamus inimicos, atque securi de eis non sumus, utique quos formidamus. Plerumque inimicis sic confidenter quasi amicis loquimur. Et nonnunquam pura verba proximorum, et multum nos fortasse diligentium, quasi verba suscipimus inimicorum. Et qui falli nunquam vel fallere volumus, ex

A cautela nostra gravius erramus. Iniquorum gloria, cum plerumque in annorum multitudine tenditur, ab infirmorum mentibus esse longa, et quasi stabilis æstimatur. Sed cum repentinus hanc illis intercipit, brevem procul dubio fuisse redarguit, quoniam finis determinans innotescit quia quod præterire potuit motum fuit.

CAP. LXVI. De morte corporis. — 1. Præfixi dies ab interna Dei præsentia nec augeri possunt, nec minui, nisi contingat ut ita præsciantur, ut aut cum optimis operibus longiores sint, aut cum peccatis breviores. Sicut Ezechias augmentum dierum meruit impensione lacrymarum, et sicut de perversis scriptum est: *Indisciplinatus obviat mors*. Omne, quod secundum præsens sæculum laboramus, vix usque ad mortem sufficit. Mors namque interveniens fructum nostri laboris abscedit. Quod vero pro æterna vita agitur, etiam post mortem servatur; et tunc apparere incipit, cum laborum carnalium fructus ceperit non videri. Ibi ergo illa retributio inchoat, ubi ista terminatur. Horam nobis ultimam Dominus noster idcirco voluit esse incognitam, ut semper mens possit esse suspecta, et dum illam prævidere non possumus, ad illam sine intermissione præparemur, quia venturæ mortis tempus ignoramus, et post mortem operari non possumus; superest ut ante mortem tempora indulta rapiamus. Sic enim, sic mors ista cum venerit vincitur, si prius quam venerit timeatur. Redemptor noster suscepit mortem, ne mori timeamus. Ostendit resurrectionem, ut nos resurgere possimus: confidamus (Greg. Moral. xii, 52, n. 58; Taio, iii, 54; Greg., ii in Evang., hom. 27, n. 5; i in Evang., hom. 15, n. 16; Moral. xv, 55, n. 68).

2. Unde et eandem mortem non plusquam triduanam esse voluit, ne si in illo resurrectio differretur, in nobis omnino desperaretur. Exuta carne, animam nequaquam jam visus hominis aspiciet, quia post mortem non liberat, quem ante mortem gratia ad veniam non reformat. Beatus David ait: *Exiet spiritus eorum, et revertetur ad terram suam* (Psal. cxlv, 4). Tunc spiritus per cognitionem reatus sui ad terram consernitur, cum caro, quam vitam suam credit, redire ad pulverem urgetur. Paululum in præsentis vitæ roboratus est homo, quia hic vivendi vires ad modicum accepit, ut in perpetuum transeat, ubi ejus vitam terminus non concludat; sed in hac brevitate ubi roboratus est colligit, unde in perpetuitate inveniat, vel ut semper gaudeat, vel ut suscepta supplicia non evadat. Sicut hi qui adhuc viventes sunt mortuorum animas quo loco habeantur ignorat, ita mortui vitam in carne viventium post eos qualiter disponatur nesciunt, quia et vita spiritus longe est a vita carnis. Et sicut corpora et incorporea diversa sunt genere, ita etiam distincta cognitione. Quod tamen de animabus sanctis sentiendum non est, 280 quia quæ intus omnipotentis Dei claritatem vident, nullo modo credendum est quod sit foris aliquid quod ignorent (Greg. Moral. viii, 15, n. 50; xii, 19, n. 24; xii, 20, n. 25).

3. Omnipotens Dominus ideo latere nos voluit finem nostrum, ut dum incerti sumus quando moriamur, semper ad mortem parati inveniri debeamus. Cur igitur quasi de certo extollitur cujus vita sub pœna incertitudinis tenetur? Sicut enim vir fortis, cum vicino jam belli certamine armis accingitur, palpitat et festinat, tremit et sævit, quasi pavere per pallorem cernitur, sed per iram vehementer urgetur, ita vir sanctus, cum passioni mortis propinquare se conspiciet, a naturæ suæ infirmitate concutitur, et spei suæ soliditate roboratur. De vicina quidem morte trepidat, et tamen quod moriendo verius vivat, exultat. Unusquisque vir sanctus ad regnum non potest, nisi interposita morte, transire; et idcirco confidendo quasi ambigit, et quasi ambigendo confidit; et gaudens metuit, et metuens gaudet, quia scit quod ad bravium quietis non perveniat, nisi hoc quod interjacet cum labore transcendat. Cum mor

bos a corpore nostro repellere cupimus, tristes quidem amarum purgationis poculum sumimus, certi autem de subsequenti salute gaudemus. Quia enim pervenire corpus aliter ad salutem non valet, in potum etiam libet quod tædet. Cumque amaritudini inesse vitam animus conspicit, mœrore turbatus hilarescit (Greg. Moral. xxxi, c. 53).

4. Cum tempus vitæ a divina nobis præscientia sit procul dubio præfixum, quærendum valde est qua ratione nunc dicit quod iniqui ex præsentis sæculo ante tempus proprium subtrahuntur? Omnipotens Deus, etsi plerumque mutat sententiam, consilium nunquam. Eo ergo tempore ex hac vita quisque subtrahitur, quo ex divina potentia ante tempus præscitur. Sed sciendum quod creans et ordinans nos omnipotens Deus, juxta singulorum merita disponit et terminat, ut vel malus ille breviter vivat, ne multis bene agentibus noceat, vel bonus iste diutius in hac vita subsistat, ut multis boni operis adiutor existat, ut rursus malus longius differat in vita, ut prava adhuc opera augeat. Ex quorum tentatione purgati justi verius vivunt; vel bonus citius subtrahatur, ne si hic diu vixerit, ejus innocentium malitia corumpat. Quamvis omnipotens Deus illud tempus uniuscujusque ad mortem præsciat, quo ejus vita terminatur, nec alio in tempore quisquam mori potest, nisi ipso quo moritur. Nam si Ezechie anni additi ad vitam quindecim memorantur, tempus quidem vitæ crevit ab illo termino quo mori ipse merebatur. Nam divina dispositio ejus tempus tunc præscit, quo hunc postmodum ex præsentis vita subtrahit. Cum ergo ita sit, quid est quod dicitur, quia iniqui sublatis sunt ante tempus suum, nisi quod omnis qui præsentem vitam diligit longiora sibi ejusdem vitæ spatia promittunt? Sed cum eos mors superveniens a præsentis vita subtrahit, eorum vitæ spatia, quæ sibi longiora quasi in cogitatione tendere consueverant, intercidit.

Capitula alia Sententiarum. — 1. Quid est quod sancta Ecclesia hostibus suis, ut castrorum acies, est timenda? Non enim a magno intellectu vacat ista comparatio, et ideo **281** est subtiliter intuenda. Scimus, et constat, quia castrorum acies tunc hostibus suis terribilis ostenditur, quando ita fuerit constipata, atque densata, ut in nullo loco interrupta videatur. Nam si ita disponitur, ut locus vacuus, per quem hostis possit ingredi, dimittatur, profecto jam suis hostibus terribilis non est. Et nos ergo, cum contra malignos spiritus in spiritualibus certaminis aciem ponimur, summopere necesse est ut per charitatem semper uniti, atque constricti, et nunquam interrupti per discordiam inveniamur. Quia quilibet bona in nobis opera fuerint, si charitas desit, per malum discordiæ locus aperitur in acie, unde ad feriendus nos valeat hostis intrare. Antiquus vero inimicus castitatem in nobis, si sine charitate fuerit, non timet, quia ipse nec carne premitur, ut in ejus luxuria dissolvatur. Abstinentiam non timet, quia ipse cibo non utitur, qui necessitate corporis non urgetur. Distributionem terrenarum rerum non timet, si eidem operi charitas desit, quia divitarum subsidiis nec ipse eget (Greg., in Ezech., hom. 8, n. 6).

2. Valde autem in nobis charitatem veram, id est, amorem humilem, quem nobis vicissim impendimus, timet, et nimis concordie nostræ invidet, quia hanc nos tenemus in terra, quam ipse tenere nolens amittit in cælo. Bene ergo nunc dicitur: *Terribilis ut castrorum acies ordinata* (Cant. vi, 3). Quia electorum multitudines eo maligni spiritus pertimescunt, quo eos per charitatis concordiam munitos contra se et conglobatos aspiciunt. Quanta autem sit concordie virtus ostenditur, cum sine illa reliquæ virtutes non esse monstrantur. Magna enim est virtus abstinentiæ; sed si quis ita ab alimentis abstinet, ut cæteros in cibo dijudicet, et alimenta eadem quæ Deus creavit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus etiam daunet, quid huic virtus abstinentiæ facta est, nisi laqueus culpæ? Unde quoque Psalmista nullam

A esse abstinentiam sine concordia designans, ait: *Laudate eum in tympano et choro* (Psal. cl, 4). In tympano enim corum siccum resonat, in choro autem voces concorditer cantant. Quid ergo per tympanum, nisi abstinentia; et quid per chorum, nisi charitatis concordia designatur? Qui itaque sic abstinentiam tenet, ut concordiam deserat, laudat quidem Deum in tympano, sed non laudat in choro. Sic enim abstinere, vel jejunare oportet, ut non nos jejundandi, vel abstinendi necessitati subdamus, ne non jam devoti, sed invitati rem voluntariam faciamus. Sic enim quoslibet adventientes, jejunio intermisso, reficimus, non solvo jejunium, sed impleo charitatis officium. Cæterum si propter abstinentiam spirituales fructus [Forte fratres], quos novi mea remissione delectari, contristo, abstinentia mea non est virtus dicenda, sed vitium, quia abstinentiæ continuatio, nisi fuerit, quando res exigit prætermittenda, et me inflat, et fratrem meum, cui charitas juvet, contristat, vel certe nihil mihi inesse fraternæ charitatis demonstrat.

3. Superbia est initium omnis peccati; concupiscentia vero pœna peccati; et ideo non potest aliter vinci concupiscentia vitiosa, nisi prius caveatur per humilitatis virtutem superbia, quæ ejus est inimica. Superba voluntas facit Dei præcepta contemni, humilitas vero custodiri. Superbia **282** ex angelis dæmones fecit, humilitas homines sanctis angelis similes reddit. Illa rebelles diabolo subditos facit, hæc humiles Christo conjungit. Superbi cupiant in se quod non faciunt prædicari, humiles refugium quidquid boni operantur agnoscunt. Illi vitia propria a se alienando perveritate suæ voluntatis excusant, et bona sua suis viribus deputando semetipsos turpiter jactant, isti si qua peccata commiserint, voluntarie confitendo semetipsos accusant, et omnia bona sua divino muneri deputando, Deum jugiter laudant. Quapropter si vitium non habitat in animo vitioso, superbia humilitatis non cedit imperio, quia non poterit mens regnum habere virtutum, nisi jugum excusserit prius vitiorum. Tunc enim vitia fideliter ex pectore discedunt, si virtutibus cedant; alioquin vel subsidunt ad tempus ejecta, vel redeunt, nisi virtutes in locis vitiorum quæ fuerunt depulsa successerint (Vide supra, c. 20, et Isidori l. II Sent., c. 38).

4. Quapropter pietas in nobis crudelitati resistat, iram patientia fundata coerceat, pudicitia libidinem vincat, animositatem tranquillitas tollat, verbositatem taciturnitas moderata compescat, desideria carnalia delectatio spiritualis imminuat, abstinentiæ rigor aculeos carnis obtundat, curiositatis studium spirituale succedat, sobrietati cedat ebrietas, mansuetudini succumbat immanitas, dominetur levitati maturitas. Dei et proximi charitate crescente, consumatur mundi cupiditas; excludat parcitas gula luxuriam, castiget industriæ virtus ignaviam, reprimat humilitas vera profundam jactantiam, pellat simplicitas pura superbiæ, non impediatur varietas fucata constantiam, emendatioribus augeant discipline; frangat clementiam religiosa sævitia; et funditus eradicet honitis acquisita malitiam, ut expulsionem vitiorum celebretur introductio gloriosa virtutum.

5. At utique jam patuit qualiter intelligatur quod Scriptura dicit: *Initium omnis peccati superbia* (Eccli. x, 15), hic etiam videamus quod sanctus Apostolus dicit: *Radix omnium malorum est cupiditas* (1 Tim. vi, 10). Cum sanctus Spiritus, qui locutus est per prophetam, per Apostolum quoque ipse locutus sit, ne sibi possit esse diversus, sollicitè considerare debemus quare ille *initium* omnis peccati *superbiam*, hic omnium malorum *cupiditatem* nominare voluerit. An forte sermonem propheticum Paulus apostolus, ut solet, exposuit, quandoquidem sive *initium* omnis peccati, sive radicem malorum omnium dicas, unum idemque significas. Porro cupiditas, atque superbia in tantum unum est malum, ut nec superbia sine cupiditate, nec sine superbia possit cupidus inveniri. Siquidem et diabolus, in quo te-

net superbia principatum, propriæ potestatis ac perditionis humanæ cupidus fuit. Et ipse homo per appetitum arboris interdictæ ac divinæ similitudinis affectionem morbo se affectum cupiditatis ostendit. De superbia namque nascuntur hæreses, schismata, detractiones, invidia, verboritas, jactantia, contentiones, animositates, ambitio, elatio, præsumptio, vanitas, inquietudo, mendacium, perjurium, et cætera hujusmodi.

6. Sed hæc quis dubitet ex cupiditate quoque procedere, cum omnes qui fuerint illis omnibus morbis quos nominavi corrupti habeantur et cupidi? Iterum eum gulosos, intemperantes, ebriosos, avidos, rapaces, **283** fornicarios, adulteros, stupratores, incestos, flagitiosos cupiditas reddat, quando possunt sine superbia tales fieri, sine qua omnino non possunt Dei præcepta contemni, quibus prohibentur illa omnia mala quæ superius comprehendunt? Ideoque si volumus consummare nostri certaminis cursum, cavemus imprimis cupiditatem, atque superbiam, non duo mala, sed unum, a quo trahunt omnes mali actus initium. Nam sine superbia quæ possunt saltem inchoari peccata, cum dicitur: *Initium omnis peccati superbia?* Aut sine cupiditate quæ est omnium malorum radix, quæ possunt fieri mala, cum sine radice omnia aut nulla reputentur, aut mortua? Deinde, si quolibet peccatum perpetrare non possum, nisi meæ delectationi consentiam, quod cupiditatis est proprium, et Dei præcepta contemniam, quod est, ex superbia, quæ initium omnis peccati dicitur, procedit omne peccatum.

7. Invidus, qui alienum bonum suum facit, invidendo supplieum*, nulla videtur ad invidendum concupiscentia provocari, sed tantum superbiæ morbo vexari. Sed si animi ejus pestem, quæ præcipitatur incensus, subtiliter atque rimemini, invenietis eum et perditionis ejus cupidum, cuius cupit interitum, et superbiæ malo teneri, quo sibi jugiter ingemiscit meliorem cui invidet anteferri. Quis facile potest quæ sit hoc malum verbis exprimere, quod invidus odio hominis persequitur divinum invidus in homine, com potius amari homo debeat etiam pro sui meriti sanctitate? Tantos invidos habet justa poena torores, quantos invidiosus habuerit laudatores. Siquidem invidiosum facit excellentia meriti, invidium poena peccati. Nec ei ab homine potest adhiberi remedium, ejus est vulnus occultum (Vide supra c. 24, et *Isid.*, in *Sent.*, cap. 25).

8. Jam nunc videamus quibus indicibus possit superbia deprehendi, ut si in superioribus claruit (Vide lib. in *Sent.*, c. 25) nullum peccatum posse sine illa committi, ita hic signa ejus eluceant, quibus cavenda possit ostendi. Omitto illos quos etiam ipse habitus et incensus superbos ostendunt. Quorum erecta cervix, facies torva, truces oculi, et sermo terribilis nudam superbiam damnant. Qui, libidine dominandi possessi, quos possunt violenter sibi subiciunt, humana divinaque jura confundunt, honoribus intumescunt. Passim cuncta diripiunt, suis criminibus gaudent, et seipsos superbiæ corrupti morbo non capiunt. Hos ergo præterea, in quibus superbia tam aperte regnat, ut nec dignentur se occultare, nec valeant. Illos perdolendos ostendo, atque eorum exempla cavenda denuntio, quos jam conversos, et aliquantulum proficientes superbia occulte captivat, quos in profundum malorum fraudulenta damnatione præcipitat, et ne inde unquam possint emergere, jugiter calcet. Ipsa in cordibus talium locum diabolo facit. Ipsa ei adveniendi munus pectus familiariter pandit. Ipsa introeuntem suscipit. Ipsa captis jus perditæ vivendi constituit. Ipsa omnibus bonis examinat, quos semel invaserit. Ipsa quidquid in eis remanserit quod vitium possit obtinui, ne contra se forte convalescat, interimit.

9. Inde enim est ut hi quos superbiæ mentis tabes purulenta corrumpit, seniorum suorum non observant imperia, sed judicant. De suis **284** negligenti-

tiis objurgati aut rebellant insolenter, aut murmurant; de loco superiori disceptant, præferri se etiam melioribus impudenter affectant. Simplicitatem spiritualium fratrum imprudenter exaggerant. Suas sententias proaciter jactant. Obsequia defata fastidiunt; negata pertinaciter quarunt, natales moribus anteponunt. Juniores suos elati despiciunt. Conferri sibi aliquos posse non credunt. Æquari se moribus [*Fortè*, minoribus] dignantur, super eos se solo animi tumore constituunt. Non servant in obsequio reverentiam, in sermone modestiam, in moribus disciplinam. Habent in intentione pertinaciam, in corde duritiam, in sermone jactantiam; in humilitate fallaces, in locutione mordaces, in odio pertinaces subjectionis impatientes, potentiæ sectatores, omnibus bonis odibiles. Ad opus bonum pigri, ad communionem feri, ad obsequium duri, ad loquendum quod nesciunt prompti, ad supplantandum parati, ad omnia quibus subsistit fraterna societas inhumani, temerarii in audiendo, præsumptuosi in docendo, clamosi in loquendo, fastidiosi in audiendo, effrenati deformiter in eachinno, onerosi amicis, infesti quietis, ingrati beneficiis, inflati obsequi, et imperiosi subjectis.

10. Hæc sunt superbiæ grassantis indicia, quibus Deus offenditur, et recedit, ac superba corda destituit. His malis diabolus pastus exultat, et invitatur ut veniat. Superbas mentes intrat ut teneat, erigit ut elidat, fovet ut perdat. Qui inexplicabiliter de ipsa perditorum captivitate tripudiat, ut captivos suos, quos superbiæ juribus sibi subjecit, jure possideat, et omnia illa mala quæ superius comprehendit per illos exerceat. Merito igitur per justum Dei judicium deseruntur hujusmodi, occulto prædammati supplicio, quoniam non violenter addicti, sed sponte cedunt superbiæ decipientis imperio, cui utique possint, si voluerint, repugnare liberæ voluntatis arbitrio, liberato per donum sancti Spiritus et munito. Verumtamen etiam tales si ad recipiendam salutem divinitus animati spem respiscendi concipiant, nec se in peccatis suis desperando contemnunt, poterunt fructuosæ satisfactionis medicamento sanari, et superbiam, quæ eos a Deo suo tumefactos exeuserat, fundatæ humilitatis assumptione dominantes, vitulis damnationis absolvi. Quod qualiter fieri possit, supra jam diximus, cum de ipsa superbia, ut procefferit, quo pervenerit, quid egerit, tractaremus. Nam a diabolo processit, ad hominem primum pervenit, et in ipso totum genus humanum velut in radice fructum naturæ sponte peccantis vitiatione corrumpit.

11. Ordo ipse videtur exigere ut de invidia quoque pauca dicamus, quæ in tantum de superbiæ fonte manavit, ut diabolus, qui per superbiam perit, hominem primum statim incensus invidiæ felle perdidit. Proinde, quia idem diabolus superbiendo invidus superbus apparuit, non superbia fructus invidiæ fuit, sed invidia ex superbiæ radice processit, unde quoniam quantum invidos affligat invidia superior sermo jam prodidit, non hic de illius supplicio dicendum videtur, quo suos animos invidi laniando conficiunt; sed hoc tantum, donante Domino, debemus ostendere, qualiter invidi secure viventium merita sua faciant invidendo **285** peccata, et quantum in eis bonum corrumpat invidia. Quidquid boni fieri vel dici a sanctis audierint, aut omnino non credunt, aut res bene gestas in malum interpretando convertunt. Omne malum quod de illis mendax fama jactaverit, statim, quasi si ipsi viderint, credunt. Feraliter eis qui illud verum non esse probare voluerint contradicunt. Omnia suis æmulis fingunt, curum profectu deficiunt. Odia intra se abscondunt, in suos cruciatus nutriunt, proficientibus invident, peccantibus favent, bonorum malis gaudent. De profectibus lugent, in inimicis gratuitis ardent, deprehendi peccatores per sui malitiam timent, semper amari, nunquam certi, amici diaboli.

inimici etiam sui. Omnibus odiosi, ad gaudenda anxii, ad plangenda laeti, ubique perversi. Inter amicos discordiam seminant. Discordantes attentius, si possunt, in discordia confirmant.

12. Opinionem bonorum mendacis decolorant. In spiritualibus carnalia laudant, ut spiritualia bona eis deesse persuadeant. Amicitias simulant, ut eos qui se in charitate sibi commiserint qua possunt arte decipiant, odiorum sibi occasione pravis suspicionibus coaerant; dæmones, quorum sectantur facta, lætificant, sanctos viros, quibus sunt noti, contristant. Velut amici in obsequio, hostes in animo; continentés in verbo, turpes in facto; prodigi secretorum malorum, tenaces suspicionum, inanes bonorum, pleni sordium, præditi fraudibus, adversarii corde virtutibus, pravi moribus, et insidiosi cunctis secum in simplicitate viventibus. Hæc, et talia sunt, quæ omnes invidos bonis voto sive animo inimicos ostendunt. In hæc mala deveniunt qui insectando sectandos, et diligendo abominandos le-

13. Ubi isti poterunt fieri boni, qui sunt in bono mali, aut quando bene malis usuri sunt, qui male bonis uti non desunt? Bene malis usi sunt martyres sancti, in testimonio Salvatoris nostri veraces, et in castris spiritualibus strenui bellatores, qui, tribulationibus, et dæmonis, ac variis cruciatibus afflicti pariter et probati, terrenis coelestia mutaverunt, et de bono usu malorum profecti, ad gaudia bonorum perenniū pervenerunt. Item bonis utitur invidus male, qui, ab omnibus bonis quæ miser execratur abscissis, animi sui supplicio relinquitur affligendus. Et quis eis poterit subvenire, qui se sibi exhibent invidendo carnifices? Aut unde sibi invidus parabit salutem, qui de salutis materia contrahit, bonis male utendo, perniciem? Veruntamen si invidi quoque, sicut alii peccatores, divinitus inspirati in spem recuperandæ salutis assurgant, ac sibi qualiter sunt Deo placituri displiceant, si non imitentur Cain, qui, priusquam, dominantis invidiæ furore cæcatus, germano suo vitam per scelus extorsit, et animam suam fraterni corporis morte percussam supplicio æternæ mortis addixit, consequenda venæ desperatione depressus, ait ad Dominum: *Major est iniquitas mea, quam ut veniam merear* (Gen. iv, 13); hoc 28° est dicere Deo: Indulgere mihi non peto, cum peccatorum meorum magnitudine indulgentiæ vestre vincitur magnitudo.

14. Penitente non quam legatur, aut penituisse de suo scelere, aut veniam meruisse. Si ergo, ab hujus abhorrentes exemplo, se sibi auferant, et Deo restituant, nec se in profundum malorum, salutem desperando, præcipiant, quis dubitet, imo quis firmiter non eredit eis prioris malitiæ veniam posse conferri, si modo, invidiæ vulnere sanato, correcti, amaritudinem pectoris sui dulcedine fraternæ dilectionis expellant, eos simpliciter amando quos oderant, ut ad bonum fraternæ communionis lac [*Fortè* ac] pacis bonorum omnium, quorum gravantur meritis, adjuventur exemplis? His ita super invidia disputatis, quam gravi malo etiam vanitas vanos involvat, consequenter expediatur.

15. Quæ ut facilius vitari possit, quid in se corruptionis habeat breviter declaremus. Est enim vanitas inflata quædam circa delectationes varias animi languentis affectio, potendi honoris avida, simul et nescia. Morbo excellentiè inanis inflata, cava et turbulenta, animorum levium domina. Male fundatis omnibus blanda, suimet capiendis repugnantibus seductora, captis invicta. Simulata quædam virtutum, anima vitiorum, fumes carnalium delectationum, labes morum, appetitio dignitatum, dul-

cis miseris, amara perfectis, periculosa dubiis, imperiosa subiectis. Faciles captivat, captivos oblectat, ambitiosos vexat, angustos inflat, inflatos humiliat. Cui serviunt tumidi, sub qua jacent elati, quam inveniri perditii, ad quam currunt lapsuri, in qua sibi videntur stare lapsi. Hæc est vanitas, quæ non aliquas virtutes, ut putatur, exanthelet, sed licentiam vitiorum, cum fuerint de vitiosis recepta, corroborat. Cæterum mentes virtutum plenas omnino non penetrat; vacuos ergo ac nullis fultis virtutibus tentat, et ipsos lastu ruinosa ambitionis inflatos in occulta dedecora quædam publicæ fruendæ [*Fortè*, fama] delectatione præcipitat, sicut vacuum tempestas in diversa tumidis fluctibus jactat, et in area, frumentis sua gravitate manentibus, leves ex ea vento paleas rapiat. Quod si ita est, non vitiosos facit vanitas, sed ostendit, quæ illos sui allatus vento circumfert, ac lubricis circumfactos affectibus rotat, qui se ad omnes ejus impulsus studio propriæ voluntatis accommodant, qui se de operibus quorum sibi concepsi non sunt turpiter jactant, qui se ab omnibus prædicari, pro nefas! affectant, qui sanctos viros sui comparatione contemnunt, qui, vitio auræ popularis elati, nihil sibi deesse perfectionis existant. Salutationibus occurritur gaudent, suis adulatoribus favent, voluntatibus parent, omnibus turpibus placent. Gestiunt docere quod nesciunt, credi de se sublimia volunt, delectabilia gravibus anteponunt, execrantur verbo quod animo concupiscunt. Appellationes virtutum vitiiis suis imponunt, se ipsos fallunt, faventes sibi decipiunt, in promissione honesta veloces, in exhibitione mendaces, a bono mutabiles, mali tenaces, in verbo graves, in animo turpes, ubique fallaces, laeti ad prospera, fragiles ad adversa, inflati ad obsequia, anxii ad opprobria, immoderati ad gaudia, faciles ad humana, difficiles semper ad honesta.

287 16. Illis et his similibus delinitos vanitas premit, nec eos aut morbum suum sentire, aut ad medicum venire permittit. Et quid eum ad medicum venire, nisi infirmitatem suas infirmitates agnoscere, nec placere sibi, sed de factis, quæ illi videbantur esse gloriosa, confundi? Quod certe illi non faciunt, qui, desiderio comparandæ opinionis incensi, eis tantum operibus, quibus emittit favor humanus, serviunt, et morum bona contemnunt. Tantumque eos ardor humanæ laudis inflamat, ut laboriosa opera, quæ populus admiratur, et quibus sana diffunditur, sine labore suscipiant, et libenter exerceant. Inde est quod jejunare, abstinere, vigilare, ecclesiam frequentare, vel psallere, cum hæc omnia sine labore non fiant, etiam cum delectatione illi faciant, qui se ex his placere omnibus concupiscunt. Non quod ista, et omnia Dei non faciunt, sed quod illi præbentur [*Fortè*, probentur] ea magis Deo quam hominibus exultare, qui serventur student etiam moribus sanctis excellere. Cæterum si quisquam foris, ubi potest magnus credi, resplendeat, et intus, ubi solus Deus videt, squalent, quis non intelligit quod illi omnes abstinentiæ, ac vigiliarum, jejuniorumque continui labores, quos nobis tolerabiles vanitas facit, non sint ornamenta morum, sed velamina vitiorum? Quapropter vigiliæ, jejunia, abstinentia, elemosynæ, et cætera hujusmodi augere debent bonum nostrum, non valere peccatum, nec pro tristitia sed cum justitia Deo sunt exhibenda. Multo quidem attentius debent præcepta perficere, qui ea parati sunt perfectionis amore transcendere. Alioquin si invidi, si elati, si superbi, si cupidi, et similia mala pectoris sui non reprimant, et tamen corpus suum jejuniis ac labore abstinentiæ quamvis continuatæ, conficiant, nec illa eos opera impensa vanitati justificant, et hæc vitia quæ negligunt emendare contemnunt.